

ХАЬИАТ
1937 СЫЛТАН
ТАХСАР

САХА РЕСПУБЛИКАТЫН НЬУРБА УЛУУХУН ХАЬИАТА

НЬУРБА

12+

2021 сыл
Муус устар
15 күнэ
Чэппиэр
14 №
(11937)

ТЭРИЙЭЭЧЧИЛЭР: СР Правительствота, Ньурба улуунун "Ньурба" ("Огни Нюрбы") хаһыат редакцията" автономнай тэрилтэ

Биһиги сахабыт суруналыстыкатын историятыгар биһир бэлиэ кэрдиис кэм тиийэн кэллэ. Муус устар 23 күнүгэр улуустаабы эрдээксийэлэри барытын түмэр "Саха-бэчээт" тэрилтэтэ сонуннары 33 улууска барытыгар тэҥинэн кэпсиир сайтарын үлэлээн саҕалыыр.

Мантан ыла улуустар олохтоохторо сонуну бэчээттэнэн тахсар хаһыаттан эрэ буолбакка, эбии өссө куйаар ситиминэн ааҕар кыахтаныахтара. Атыннык эттэххэ, сонуннары кэпсиир сайтаналлар. Онон күндү саха суругун-бичгин, тылын-өһүн утумнааччылар эһиги сыһыппара ньыматынан сонуну тарҕатар далааһыннаах саҕалааһын бэлиэ кэмдин кэрэһинтэрэ буолабыт.

Билигин эһиги хайыы-үйэ интернет ситиминэн редакция страницатыгар **огниюрбы.рф** аадырыһынан киһэр кыахтаахпыт. Манна хас биһирдигит улуус буруолуу сылдыар сонунун, бэлиэ түгэннэр биллэриилэрин, аудитаһаарылары, хаартыскалары, видеорепортажтары, онтон да атыны көрүүн да, истиэн да сөп.

История көрдөрөрүнэн ханнык да уларыыйы оруна суох үөскээбэт. Бу уларыыйы

Ытыктабыллаах ааҕааччыларбыт!

уопастыбаҕа номнуо тарҕаммыт ирдэбилэ буолар. Кэнники 20 сылга информация суолтата тосту уларыйда. Ол курдук, дьон информацияны атыннык ылынар уонна туттар буоллулар. Билигин информация олус элбээн, киһи күннэтэ араас ситимнэртэн, ватсаптан, ютубтан, сыһыарылартан, тэлэбинсэртэн да араас медиа иһитиннэриини кытта алтыһар. Сымыйа сурах-садык күннэтэ тарҕатыллар.

Ол эрээри, дьонго чугаһынан, чаччы сонуну тиэрдээччилэртэн биһирдэстэрэ улуус хаһыата буолар. Тоҕо дьэтэххэ бэрэбиэркэлэммит эрэ информацияны, кырдыктыабы дьонго-сэргэбэ тиэрдэр биһиги үлэбит сүүрүн ирдэбилэ. Аны билигин **огниюрбы.рф** баар буолан манньк чаччы сонуну билсэ, көрө-истэ олоху ордук улгум уонна сылбырҕа ньымаланныбыт.

Ааспыт сүүрбэччэ сыл устатыгар киһи экономическэй уонна социальной олоҕо күүскэ уларыйда: үлэ бириэмэтэ уонна үлэ

бэйэтэ да быдан саталлаах буолла. Бүгүн дьон өссө ыраахтан олонор үлэлиллэр. Киһи быдан түргэнник хомулларга үөрэннэ. Кини куруутун хас да электроннай тэриллэри кытта сибээстээх. Гаджеттар дьээ күлүүһүн эбэтэр кумааһыннык курдук тэнийдилэр. Ыччат ситимнэ олохтор. Билигин урут өр үөрэниэххэ наада диһэр дьыалаларын планшетка хайа баҕарар онгорор буоллулар. Быһатын, аан дойду хамсааһына уларыйда, ону кытта биһиги эмиэ уларыабыт.

Ол гынан баран, дьүөрэлээн, урукку үгэстэргэ бэриинилээх буоларбытын хаалларан туран, инникини көрөбүт. Хайа да технология балысханньк сайыннар, ханнык да кэмгэ киһи толкуйдуурга, суруйарга, ааҕарга уонна суобастаах буоларга дьулуһара кэрэхсэнэр. Биһигини кытта биһиргэ буолун! **огниюрбы.рф**

Ньургуйаана СТРУЧКОВА,
"Сахабэчээт" генеральной дириэктэрэ.

- Олохтоох салайыныы - Бастакы кыайылаахтар Билиннилэр

"Тыа сириг туруга - сайдам олох төрдө" нэһиликтэр икки ардыларынаабы бэстибээл бастакы күнүн түмүгүнэн хабылык, хаамыска оонньуутугар кыайылаахтар билиннилэр.

Улахан нэһиликтэргэ:

- 1 м - Бордонг нэһилиэгэ.
- 2 м - Күндээдэ нэһилиэгэ.
- 3 м - Октябрьскай нэһилиэк.

Кыра нэһиликтэргэ:

- 1 м - Дьийкимдэ нэһилиэгэ.
- 2 м - Сүлэ нэһилиэгэ.
- 3 м - Хангалас нэһилиэгэ.

Салгы бэстибээл барылын быһыытынан муус устар 17 күнүгэр хапсаҕай күрөҕэ ытыллыабы. Ону таһынан спорт өттүгэр волейбол, мас тардыһыы, сайын ыһааха национальнай многоборье буолуохтара.

Александра ВАРЛАМОВА.

- Космоска көтүү 60 сыла -

Сонун композиция туруорулунна

"Ньурбатаабы нуруоттар добордоһуулар" түмэлгэ космоска аан бастаан көтүүгэ аналлаах, биһир дойдулаахпыт Александр Григорьевич Тимофеев композицияны үөрүүлээх аһы буолла. Тэрээһингэ Александр Тимофеев аймахтара кыттыны ылдылар.

Түмэл методуһа Светлана Назарова:

- XX үйэ иккис аҕаарыгар киһи аймах космос куйаарыгар тахсыбыта. Бу сүҥкэн хардыыны онорууга биһиги дойдубут бастыҥ өҥөлөөх. Космос куйаарыгар көтүү бу барыта биһиги дойдубут, модун Сэбиэскэй Союус сүҥкэн ситиһинтэ буолар. Александр Тимофеев Саха телевидениетин, радиотын киһинигэр инженеринэн үлэли киһирбитэ.1961 сыллаахха радио сыаҕар салайааччынан аһаммыта. Эҥкилэ суох үлэтинэн Махтал суруктарынан уонна бириэмийэлэринэн бэлиэтэммитэ.

Юрий Алексеевич Гагарин 1961 сыллаахха муус устар 12 күнүгэр, олохтоох бириэмэнэн күнүс 4 чаас аһыыта "Восток" космическэй хараабылга олонор космоска көппүтэ. Ол кэмгэ Александр Григорьевич Сэбиэскэй Союуска аан бастакынан көппүт космонавт Юрий Гагарин ыһтар сигналырын космос куйаарыттан тутан Москваҕа биллэрэ олохтута. Александр Григорьевич үлэтин киһиркэтигэр "За успешное обслуживание первого в мире полёта советского человека космическое пространство на корабле спутника "Восток" объявлена благодарностью и выдана денежная премия" диэн суруллубут.1965 сыллаахха Александр Григорьевич "ССРС Бочуоттаах радиһа" диэн үрдүк ааты ылбыта, - диэн олохун кэрэҕигиттэн ахтан ааста.

Түмэл салайааччыта Анна Андреевна Туманова киһирин тылыгар урукку кэмгэ дьон колхуоска үлэлиллэр, үлэ ыараханын көрсөллөрө, сайыннын оҕолор оҕус сизгэллэрэ диэн эттэ. Дьэбэ хаалбыт оччотообу кэм оҕолоро илии сурунатыгар бурдуктарын бэрийэн, аҕа саастаахтарын көрсөллөрө. Ол бэлиэтинэн композиция онгоһуллубутун кэлбит дьонго билиһиннэрдэ. Александр сэриин кэмнээбэи оҕо, улааппыт оҕо сааһыттан ахтан ааста.

Малдыаҕар нэһилиэгиттэн Иванов Арсений Иванович Космонавтика күнүгэр аһан биһир дойдулаахтарын "Ракетные двигатели" Москубатаабы авиационнай институт кафедратын профессорын, техничическэй наука доктарын Семёнов Василий Васильевич аһынна. Биһир дойдулаахтарбыт ситиһинилэринэн, сүҥкэн кылаат киллэрбиттэринэн киһэн тутталларын эттэ. Александр Григорьевич Тимофеев бүүһэ "Нуруоттар добордоһуулар" түмэлгэ турбутунан махталын биллэрдэ.

Антоновка орто оскулатын алын сүһүөх учуутала Мария Андреевна Николаева абаҕатын туһунан аһынна:

- Биһиги аҕабыт Тимофеев Андрей Григорьевич биһиргэ төрөөбүт убайа, абаҕабыт Александр Григорьевич Юрий Гагарин бастакы биллэрэр сигналларын ылытын биһиги кыра эрдэҕипиттэн дьоммут кэпсииллэриттэн билэбит. Кини оччотообунан Ленинградка В.Д.Бонч-Бруевич аатынан институту бүтэрибитэ. Александр кыра эрдэбинэ үөрэбэр уһулучу үчүгэй этэ диэн төрөппүттэрибит кэпсииллэрэ.

Санаспыт 87 сааһын туолла, куоракка олохтор. Ус оҕолоро үһүн медик үөрэхтээхтэр, мэдициинэ эйгэтигэр үлэлиллэр. Оҕолоро абаҕабыт олохун салгыыллар. Биһиги абаҕабытынан киһэн туттабыт. 1968 сыллаахха аймахтар Тимофеевтар уонна Кириллиннэр бүүһүн онготорбуттара Маалыкайга турбута, 90-с сыллар бүтүүлэригэр бүүс Ньурбатаабы "Нуруоттар добордоһуулар" түмэлгэ бэриллэн, оннун булан турбутуттан биһиги аймахтар бары үөрэн, долгуйан туран махталытын биллэрэбит, - диэн аймахтар ааттарыттан махтанна.

Антонина СЕМЁНОВА.

- Тыа хаһаайыстыбата -

"Саха сүөһүтэ" хаһынаҕа сыһыарыллыабы

Улуус баһылыга Алексей Иннокентьев СӨ Бырабытыталыстыбатын бэрэсэдээтэлин солбуйааччы Михаил Никифоров салайааччылаах мунньахха кыттыны ылбыта. Мунньах сүүрүн тиэмэтинэн Маалыкайдаабы "Ст. Васильев" аатынан сылгы собуотун "Саха сүөһүтэ" хаһына тэрилтэтигэр биһирин буолла.

Ол туһунан сиһилии улуус аҕа баһылыга инстаграм сирэйигэр манньк суруйар:

- Үгүс мөккүөрдээх сылгы собуотун тула араас таһымна кэпсэтии барыта ыраатта. Ол эрэн бу тэрилтэни тыһынаахтыы тутан хааларга биһир эрэ суол баар. Ону биһиги туһанныбыт диэххэ сөп. Үлэһиттэр сударыстыбаттан ботучу хамнастанан, материальнай-техническэй базалара сангардыллан, сылгыны тэнитэр туһугар үлэ ытыахтаахтар.

Мунньахха улуус өттүттэн баһылыгы сэргэ Ил Түмэн дьоктутааттара Владимир Прокопьев уонна Юрий Николаев, СӨ тыа хаһаайыстыбатын, бааидуол министрстволарыттан эппиэттээх үлэһиттэр кыттыннылар.

"Мунньах түмүгүнэн биһиги туруорсар боппуруостарытыгар сөптөөх быһаарыныы ылылынна. Ол курдук, дорожной картаны уларытан сылгы со-

буотун хаһына тэрилтэтигэр биһирээһини түргэтээр миэрэлэр ылылалларыгар быһаарынныбыт. Барыта сатаннабына, от ыйыгар диэри сылгы собуота "Саха сүөһүтэ" тэрилтэбэ сыһыарыллыахтаах. Маны таһынан Ньурба улууһугар тыа хаһаайыстыбатыгар баар боппуруостар тула сөптөөх кэпсэтии барда. Онон биһир үтүө түмүктээх мунньах буолан ааста диэн бэлиэтиэххэ сөп", - диэн Алексей Михайлович бэлиэтиир.

Ньурбаҕа сымыыт элбээтэ

Кулун тутар ый саҕаланьытыттан Ньурбатаабы көтөр фабрикагыгар (директор Гаврильев Петр Иннокентьевич) Дьокуускайтан 49880 хайн-лайн бороуо до ыччат куурусса кэлбиттэтин билигин 49844 төбө хаалан турар. Маны таһынан ыраах сытар улуус нэһиликтэригэр аһан атыгыга 200 төбөнү аҕалан батарытытара.

Кулун тутар 28 күнүгэр көтөр фабрикагыгар үс куурусса сымыытабытыттан саҕалаан, билигин сымыыт тахсыта элбээтэ. Күнгэ 21960 сымыыт, эбэтэр 61 дьаһык, хомуллан Ньурба маҕаһыныннарыгар атыгыга бара турар. Суол хаала илигинэ ыаллыы сытар Сунтаар, Үөһээ Бүлүү, Бүлүү улуустарыгар уонна Аллараа Бэстээххэ ыытарга сорук турар.

Муус устар 12 күнүгэр 100 дьаһык

сымыыты Сунтаарга илдээн атыылаан кэллилэр.

Сымыыт сыаната билингитэ 8 солк. 80 харчы, 30 харахтаах ячейката 264 солк.

Сангардыы ситэн эрэр ыччат кууруссалар сымыыттара кыра собуустар эрээри, олохтоох бородуксуяа үрдүк хаачыстыбалаабынан, сибииһэһинэн, тиһимтэлээбэһинэн кэлии аһан-үлэтин быдан ордук.

Ньурбалар көтөр фабрикалаах буолламмыт бэйэбит регионьытыгар барыстаах балаһыанньалаахпыт, "сымыыт аҕалалара дуу?" диэн санааҕа ылларбаппыт. Көтөр фабрикага быһыл кыһынньыттан сыһыа-бааһа урукку кууруссаларын эспитигэр, кылгас кэмгэ кэлии сымыыты сиирибит ньурбалар уйабытыгар уу киһирэ сырытта. Хата көтөр фабрикага бэрт түргэнник дьаһанан, бэйэ бородуксуяатынан дэлэччи хааччыларга үөрэмтэ дьон харахпыт дьэ сырдаата. Уонна икки сыл тухары олохтоох сымыыт туһугар төбөбүт ыалдыбат.

Билигин "Мандарин" ырынакка арендаҕа хос ылан урукку "Подворье" фирменнай маҕаһыныннара үлэтин саҕалаахтаах. Үөһээ Бүлүүгэ эмиэ "Нюрбинская птицефабрика" диэн фирменнай маҕаһыныннара үлэли турар эбит. Онон куурусса этэ, фарша, сымыыта атыгыга хамаҕатык барар.

Наталья СЕМЕНОВА.

- Сонун -

Ытык Сүбэ саҕа састааба талылынна

мүгүнэн бэрэсэдээтэлинэн Акана нэһилиэгиттэн төрүттээх Николай Васильевич Николаев, солбуйааччынан Ньурба куорат олохтооҕо Надежда Федосеевна Макарова талылыннылар.

Кэпсэтиигэ Ньурба улууһун аҕам саастаах акакаллара Прокопий Иванович Васильев, Иван Николаевич Иннокентьев, Светлана Гаврильевна Петрова, Владимир Иванович Саввинов, Владимир Трофимович Афанасьев тыа хаһаайыстыбатыгар, экологи-

яҕа, доруобуяҕа сыһыаннаах этиилэри онордулар, туһааннаах боппуруостары биһирдилэр. Улуус баһылыгын бастакы солбуйааччыта Артур Яковлев, социальнай боппуруоска солбуйааччы Анна Уларовка киһирбит боппуруостарга эппиэттээтилэр.

Отчуоттуур-быбардыыр мунньах кыттыылаахтара саҕа талыллыбыт састаапка ситиһинилэри баҕардылар.

Антонина СЕМЁНОВА.

Об эпидемиологической ситуации в Нюрбинском районе

12 апреля выявлено 3 новых случая НКИ (с. Чаппанда - 1, г. Нюрба - 1, с. Малыкай - 1). Выздоровели 12 пациентов. В настоящее время продолжают лечение 25 пациентов: из них на амбулаторном лечении - 11, на стационарном лечении 14. Всего заболевших по населенным пунктам: в г. Нюрба - 19, с. Сюля - 1, с. Кюндяда - 2, с. Чаппанда - 1, с. Малыкай - 2 че-

ловека. Уважаемые жители Нюрбинского района! Соблюдение санитарно-эпидемиологических требований является одним из самых эффективных способов предотвращения от заболевания коронавирусной инфекцией. Призываем соблюдать меры личной защиты!

Оперативный штаб
Нюрбинского района.

- "Үөрэхтээһин" нацбырайыак -

Сахалыы санабыт сатаратын

Биһиги бүгүнгү кэпсэтин-бит төрөөбүт төрүт тыл-быт тула барыаба. Кистэ-лэ суох, абыһаах ахсааннаах ому-тарга ийэ тылын санааны сайа этэн-быһаарсан сайды үктэллэ-рин ылар ыраа кэмэ-кэрдитэ суох кэниир диэтэххэ омунааһын бу-луоба.

Ол иһин ХНТ былырын аан дойдуга төрүт тыллар уон сылла-рын (десятилетие) биллэрэн ту-рар. Планета бары муннуктарыгар сабардам сайдынан сибээстээн төрөөбүт тылы атарахсыты, ки-ниттэн тиэрэ хайыһы салбаран. Глобализация аргыардаах аарты-гарын силлиэтигэр-буурбатыгар ытытардааха хайа бабарар этнос ому-к быһытынан бэйэтин убаастаныта, өйө-санаата, итэ-бэлэ, культуурата сүгүллэр. Оччо-тугар ити сүрүннүүр күүстэр си-мэлийэннэр ому-к сыһа суолга үктэнэн сайдыга буолбакка кэ-тиигэ-буомурууга тийэрэ ыраах-тан кэлбэт. Дэлэбэ да аатырбыт учуонай Г.Н. Волков ийэ тылы умуннааха маннай сиэр-майгы, онтон - бүтүн норуот суох буолуон сөп диэн этиэ дуо.

Хомойуох иһин, биһиги икки судаарыстыбаннай тылбытыттан сахалыны көйгүө оҕорон нууч-чалыга көһүүбүт далааһыннаах. Биллэн турар, икки тыллаах буол-луу үчүгэйтэн атыны аҕалбат. Онуоха эбии Арасыйыа уонна аан дойду цивилизациятыгар ки-ирэргэ нуучча тыла уһугулуур. Маны билинэн туран ийэ тылбы-тын харах харатыны харыстаан, кини туттулар ырын кэнэтэн, дьылба-төлкө төрүүтэ буоларын сыаналаан сахабыт тылын кэ-рэкээн кэскилбитин түстүүр уга-лыбат улахан сыал-сорук турар. Өрөспүүбүлүкэбэ кэнники кэмгэ бу туһаайыга балай да сөниэлээх хамсааһынар тахсаллар. Саха-лыы үөрэтэр-иитэр оскуолаар, уһууааннар элбииллэр, куорат олохтоохторун ортолоругар оҕо-лорун кытта төрөөбүт тылын кэпсэтээчилэр да абыһаа суох-тар. Ити да буоллар, үүт-тураан үчүгэй сатыылаата диригэ лаппа эрдэ.

Мантан салгыы оҕо-аймах, ыччат сахалы тылыттан тэйэр төрүүтөрүн кыах тийэринэн быһаарса сатыаха.

Билинни кэмгэ, күрөстэһии-лэрдээх уонна утарсылардаах олоххо, үгүс төрөппүттэр оҕоло-рун ситиһиилээх буолаларын ту-һугар нууччалыы эрэ санардаах-тарына киэн ырданаллар, сири-сибири тилийэ көтөллөр, аан дойду аһаҕас аартыктарынан айанньылар дииллэрин мэлдэ-һэн туһа суох. Ити түмүгэр оҕо үр-дүк үөрэби ылыны үнэр таңгара онгостуута, сыччаа карьера кири-лиэстэрин дабайыта, баай-тал-лы олоххо талаһыта инники күөҥнэ тахсыахтарын сөп. Дьы-нэр, бу туох да куһаҕана суох

Улья Сергеева.

Святослав Торохов.

буоллар агардасты манна охтуу дууһаба охсуулаах буолара сэрэ-йиллэр. Ол аата духуобунайдааҕар материальной сыаннастар өрө ту-тулланнар киһили киһи, киһи-лээх киһи, киһи киһитэ диэн өй-дөбүллэр түөрэнниэхтэрин сөп.

Санаан да көрдөххө сыччаа байыы-тайыы туһугар мөхсүнэр киһи норуотун дуһатын улахан-на уурбат, сиэри-туому, итэбэли баардылаабат буолар. Ити түмү-гэр моральной-этичэскэй үйэлээх сыаннастар суураллаллар. Дьэ онон оҕо төрөөбүт тылын сана-ра улаатара олус улахан суолта-лаах, тоҕо диэтэххэ төрөөбүт тыл айылгыта, ис-тас тутула ому-к дуу-һатын кытта дьүөрэлэһэрин чин-чийээчилэр бигэрэтэллэр. Саха оҕото сахалыы санара сырытта-бына кута-сүрэ бөбөх буолар, айар-тугар кыаба улаатар, олох көстүүлэрин өйдөөн көрөрө уон-на ырытара, анаарара таһы-баач-чы үрдүүр.

Кистэммэт, сорохтор оҕобут наар сахалыы санара сырыттабы-на кэлин нууччалыы сангалаах эй-гэбэ киирэригэр ыарахаттары көрсүбэ диэн дыксинэллэр. Бу олус оруна суобун учуонайдар бы-һаартара. Бэйэтин тылын билэр-санарар, таптыыр оҕо иккис-үһүс тыллара ылынарыгар чэпчэки эбит. Онон маннай оҕолорбут-ыччаттарбыт төрүт тылларынан сангаран баран атын тыллара ба-һылыылара ордук. Өссө бири эттиэххэ: оҕо төрөөбүт тылыттан төһө эрдэнэн тэйэр да оччонно кэлин кини ийэ тылыгар сысты-та ыарахан, а.э. кини бэйэтин но-руотун уйулбатын - айылгытын кытта ситимэ быстар.

Ийэ тылын сангаран, кини харысты уонна тапты сы-рыттааха киһитийи диэн өйдө-

бүл үөскүүр. Бүгүнгү тэтимнээх уонна дьалхааннаах олоххо сиэр-гэ-майгыты былыргы курдук сү-рүн суолта бэриллибэтэ дыксин-нээр. Ити да үрдүнэн, үчүгэй ха-һан бабарар үгүөрү буолар. Холо-бур. П.С. Егоров аатынан Акана орто оскуолатыгар төрүт тылга, культуураба дьонун сыһыан олох-томмутун бэлиэтиир наада. Билэ-бит, быһыл оройун учууталла-рын күрбэр олохтоох оскуола са-ха тылын эдэр учуутала Ульяна Николаевна Сергеева "Профи-учуутал" номинация кыайылаа-ба буолта. Эдэр учуутал кэлиэ-гэтин Наталья Викторовна Васи-льеваһын үөрэнээччилэри дьэи кэргэн эйгэтигэн силэс-тымыр тартараннар араас дьарыктары-нан, тэрээһиннэринэн оҕо ис иэйиити уһуктарыгар, өйө-санаа-та сайдарыгар, норуотунан киэн туттуута күүһүрүгэр кыһамны-ларын уураллар.

Ульяна Николаевна уһууар оҕолоро оройуоннаабы, өрөспүү-бүлүкэтээби күрөстэргэ кыайы-лаах тахсалара үгэс буолла. Хо-

лобур, 10-ка үөрэнэр Святослав Торохов "Көмүс дорҕоон-2021" өрөспүүбүлүкэтээби Эдэр талаан-нар күрэхтэригэр лауреат, Пок-ровскаяйга ытытылыбыт "Саха ман-дар сангата" хоһоон аабытыгар 1 таһымнаах лауреат, Амма-таабы күрэххэ кыайылаах буол-та. Оттон РСФСР, САССР норуо-дунай артыыһа Петр Решетников төрөөбүтэ 105 сылыгар аһамыт "Мин артыыс буолуом, дойдубун ааттаһыам" күрөскэ анал бириийи туппута.

Аны туран учуутал дьарыктаа-быт үөрэнээччигэ өрөспүүбүлүкэ-тээби саха тылын олимпиадатын призера Васильева Кристина ХИФУ-га саха тылын салаатыгар ситиһиилээхтик үөрэнэ сылдьар. Эдэр исписэлиэс билигин 5 кы-лаастардыын үлэлэһэр, кинилэр-тэн да төрөөбүт төрүт тылы - ты-нар салгынна тэҥниир оҕолор сириэдийэн тахсыахтара турдаба.

Ульяна Николаевна этэр: "Аныгы оҕолор аахпаттарын тү-мүгэр духуобунай сайдыыла-рытаарар, ол иһин төһө кыалла-

рынан бибилэтиэкэни кытта үлэ-битин күүһүрдэбит. Аахпат оҕо билиитэ-көрүүтэ кыараҕас, сай-дыы суолун тобулара бытаан, уйулбата кэбирэх буолар диэн анал үөрэхтээхтэр быһаараллар. Оттон Өксөкүлээх, Ойуунускай, Суорун Омоллоон, Амма Аччы-гыяа о.д.а. саха саарынарарын айымньылары норуот үйэлэргэ муступ муударана киһили киһи-ни иитэргэ олугу уураллар".

Маны кытта сөбүлэһэн туран оскуола иһинээби саха балаҕанын туһунан абыһаа тылы этиэххэ.

Дьыҥэр бу хаартыскаба көрөр дьөбүс балаҕан маннай бибилэ-тиэкэбэ турбута. Кини мэнгэ ку-йаартан кэлэн түспэтэбэ: олох-тоох бибилэтиэкэр Евдокия Сав-винова нэһилиэк дьокутаата Анна Ивановальын сүбэлэһэннэр көх-тө ыччаттарга маһын бэлэмнэ-тэн бибилэтиэкэ иһигэр дьэндэс гыммытара. Балаҕанга сахалыы тэрээһиннэр ытытылаллара, ис бараана уу сахалыы буолан киһи кута-сүрэ олус тохтуура, оҕо-ай-мах сөбүлээн сылдьар миэстэти-нэн буолта.

Кэлин бибилэтиэкэ көс бийэ буолбутугар балаҕаны уруһуй учууталыгар Василий Николаевка туттарбытара. Балаҕан былы-рын биллэр биричиинэнэн үлэ-лэбэтэбэ. Инники былааннар бааллар, онон кини ыалдытым-саһын көрдөрөрө чуолкай. Дьэ оччотугар, оҕолор төһө да икки тыллананнар көмүлүкө иннигэр олорон сахалыы сангалара ордук күүскэ сатарыаба, ийэ тыл, исто-рия, культуура уонна итэбэл эрлэ-лээх ыччака бааллар диэн күүс-тээх санаа сүрэхпитигэр уйала-һыаба.

Афанасий ИВАНОВ.

Биһиги нэһилиэккэ хорсу-ноодуот үлэһит, туохха барытыгар актыыбынай позициялаах ыал ийэ-тэ, эбээтэ, үлэ үөһүгэр сылдьар Прасковья Афанасьевна Иванова туһунан кэпсэтибин сырдаттым.

- **Прасковья Афанасьевна, үтүө күнүңү! Эйигин олус үлэһит киһи быһытынан бэлиэтии көрбүм. Онон сэмээр кэпсэтэн-иһэтэн, сө-һүргэһиэххэ эрэ. Ханнык сиртэн Күндээдэбэ кийит буолан кэлбик-кийи? Манна ыал буолан сириэ-дийбит эбиккин.**

- Үтүө күнүңүн! Мин Чаппан-да нэһилиэгиттэн төрүттээһин. Манна кэлбитим 20-чэ сыл буол-ла. Кэргэним Герасимов Дмитрий Елисеевич, идэтинэн физкултуу-ра үөрэхтээх. Билигин атын үлэбэ үлэлиир. 4 оҕолоохпут, үһэ кыыс, биир уол, 1 сиэннээхпит.

- **Күндээдэ сири-уотун, дьон-сэргэтин сөбүлээн олохсуйдук-кун дии. Оччоҕо Күндээдэбэ бас-таан ханна үлэһэбиккин?**

- Сөбүлээн олохсуйдум, иккис дойдум курдук буолла. Манна "Күндээдэ" УПО маһаһыныгар атыһытынан 8 сыл үлэһэбитим.

- **Прасковья Афанасьевна, он-тон хас сыллаахтан бу социальнай үлэбэ киирбиккин? Бу олус эппиэ-тинэстээх үлэ дии.**

- Миһигин бу үлэбэ инники үлэһэбит, Розалия Васильевна Борисова сүбэлээбитэ, ону хайдах эрэ сэргии истибитим. 2017 сыл-лаахтан балаҕан ыйыттан үлэбин

- Социальной көмүскэл -

ӨНӨТӨ ЭЛБЭХ

саҕалаабытым. Нэһилиэк иһинэн доруобуйаларынан да, кырдыаҕас-тарынан да көрөр-истэр, бүүбэй-диир 7 дьонноохпун. Саамай кыр-дыаһым 87 саастаах, саамай эдэр-им бастагы группалаах инбэлиит 43 саастаах.

- **Үлэҥ чэпчэкитэ суох буолуох-тааба өйдөнөр. Үлэҥин туохтан саҕалайгың?**

- Сарсыардаттан хайдах-туох олоролорун күн айы билсэ ту-рабын, хаар күрдэбин, муоста сууябын, сорофор астарын ас-тыбын, киһиэптэрин, бордуук-таларын, эмтэрин, ону таһынан тугу этэллэрин барытын толоро-бун. Көрөттүүр дьонум олус эйэ-бэстэр, үөрэ-көтө көрсөллөр, үчү-гэйдик саныыллар, махтаналлар. Үлэбин сыаналыыллар эбит диэн үөрэбин, бары да тэҥнэ үөрөбүт.

Быйыл ыччат волонтера Иван Кондратьев салайааччылаах ыч-чаттарбыт нэһилиэк кыаммат

аранатыгар көмө бөҕө оҕордулар. Ол курдук мас тийэн, хайытан абыраатылар. Хаар түһэриитэ эмиэ ыччаттар үлэлэрэ.

Манна оскуола үрдүкү кылаа-һын оҕолоро эмиэ кыттыны ылаллар. Холобура, 10 кылаастан Алена Герасимова, Василина Ге-расимова, Гаврик Осипов бэтэ-рээн учуутала Петр Кириллович Григорьевка тигэргэни хаарын таһан абыраабытара. Бу улахан көмө. Маны таһынан бу санга сылтан, телефонунан этэн көр-дөстөхтөрүнэ, кыһалҕалаах дьон-го эмиэ көмөлөнөбүн. Үлэм сүрү-нэ маннык эрээри, мин үлэбин сөбүлүүбүн.

- **Кэпсээниг иһин махтал. Эдэр, эрчимнээх, хорсу-ноодуот киһи үлэҥөөсө ситиһилээх буол-лун! Дьэи кэргэнигэр доруобуйа, ил-эйэ, дьол, таптал, үөрүү эрэ аргыс-таах буол!**

Аны олохтоох дьаһалта баһы-

лыгын солбуйааччытын истиэ-бин: "Прасковья Афанасьевна Күндээдэ нэһилиэгин социаль-най үлэһитэ буолар. Элбэх оҕо-лоох ыал ийэтэ, эбээтэ, спортс-менка, дьахтар сүбэтин уонна оскуолаба төрөппүт кэмистиэтин чилиэнэ. 2017 сыл күһүңүттэн үлэлиир. 7 киһини көрөр-истэр. Үлэтигэр эппиэтинэстээх, хас биридии киһиэхэ олус кыһаллар, сүүрэн-көтөн булар-талар. Туох да үлэттэн чаһыйбакка, харса суох ылсаан иһэр. Дьонун күннээби кыһалҕаларын, оттук мастарын, күһүнүн муус ылытын, саһын хаар түһэриитин барытын эрдэ-тэн быһаарар, быһаарсар.

Дьаһалтаны кытта ыкса си-бээстээх. Волонтерскай көмө наа-да буоллабына, тутта биллэрэн, би-һиги өтүттэн көмө оҕоһулар. Үлэтин сыаналаан, 2020 сыл тү-мүгүнэн, дьаһалта аатыттан Бо-чуотунай грамотанан наһараада-ламмыта", - диэн Ольга Петровна Петрова санаатын үөрэ-көтө үлэ-һиннэ.

Сэһэргэстэ Таисия ИВАНОВА, Күндээдэ.

– Киэн туттар дьоммут –

Тыйаатырга анаммыт айымньылаах олох

Бу сыл муус устар 12 күнүгэр олобун саха театральнай искусствота сайдарыгар анаабыт, үйэ аҥаара кэрингэ кэмгэ П.А. Ойуунускай аатынан Саха академическай тыйаатырын литературнай чааһын сэбиэдиссэйинэн айымньылаахтык үлэлээбит, СӨ искусствотын үтүөлээх деятелэ, Араассыйа театральнай деятеллэрин уонна суруйааччыларын Союустарын чилиэнэ, тылбаасчыт, драматург, поэт, прозаик Иннокентий Аксентьевич Дмитриев-Сизн Чолбодук төрөөбүтэ 90 сыла буолар.

И.А. Дмитриев-Сизн Чолбодук 1931 сыл муус устар 12 күнүгэр Ньурба улуунун Ньурбачааныгар төрөөбүтэ. Аҕыс сааһыгар Нымискэннээх түөрт кылаастаах оскуолатыгар үөрэнэ кирибит. Иккис кылаастан Кеша Дмитриев Ньурба оскуолатыгар кирирэн үөрэнэн, тобус кылааһы бүтэрэр. Бу кэинэ кини Дьокуускай куоракка рабфагга үөрэнэн баран пединститутка кириэр. Ол гынан баран, ас-тангас кырыымчыгар Ыктаран, үөрэнэр кыаба суох буолан, бэйэтэ тылланан, Уус Майаба учууталлыы барар. Сайыныгар, Ньурба Арагастаагар кэлэн детдомга үлэлиир уонна Куочай оскуолатыгар учууталлыыр. Ити кэмгэ элбэхтик ыалдьан, хас да ый устата балыһа киһитэ буолар.

Салгыы эмтэнэн, үтүөрэн, Иннокентий Дмитриев СГУ-га сааһа аһыллыбыт саха салаатыгар кирирэн үөрэнэр. 1962 сыллаахха үөрэбин бүтэрэн, Саха тыйаатырын литературнай чааһын сэбиэдиссэйинэн үлэли кириэр. Ол туһунан Иннокентий Аксентьевич манньк ахтыбыт: "Тыйаатырга тийин киммин-туохпун билиһиннэрдим. Директор Бочкарев, кылаабын режиссер Федот Потапов бэркэ сынынан одууластылар, араастан хаамтаран көрдүлөр. Ылыах эбиттэр да, партия суоҕа мээһэйлээтэ, мин кириэ сатыыр миэстэм идеология үлэтэ буоллаҕа дии. Чэ, ол да буоллар, Потапов күүскэ туруорсан, ылылар. Кириэн да баран аны тугу үлэлиэхпин билбэппин. Бастаан утаа тыйаатырга кэтэх аанынан кирирбин баҕар ким эрэ түбэх көрөөрү дииэн эргим-ургум көрөбүн. Суох, дьэ ким да таба көрбөтө. Ханна үлэлиирбин ыйыттахарына эрчимнээх собуустук "Тыйаатырга" дииэн эппиэттибин." Дьэ, ити курдук, Иннокентий Аксентьевич Дмитриев-Сизн Чолбодук олобун анаабыт сахатын тыйаатырыгар аан маннай үлэли кирибитин ахтыбыт.

Кини номоххо кирибит саха артыыстарын кытта биригэ алтыһан үлэлээбитин улахан дьолунан ааҕар этэ. Ол курдук, Дмитрий Ходулов, Иоаким Избеков, Марк уонна Матрена Слепцовтар, Гаврил Колесов, бастакы шефкинештар: Лазарь Сергучев, Татьяна Мерева, Анна Кузьмина онтон да атыттары кытта ыкса алтыһан үлэлээбитэ Сизн Чолбодук олобун биригэ чаҕылхай кэрдийинэн буолар.

Ити сылларга саха литературатыгар драматург суоҕун кэриэтэ этэ. Соҕотох Иван Гоголев суруйара. Иннэ гынан Иннокентий Аксентьевич быраатты омуктар драмаларын элбэхтик тылбаастаабыта. Ба-

лартан саамай билибиттеринэн Чингиз Айтматов айымньытынан "Хаарыан хампа күөх кытылым" испэктээк буолар. Биһиги Сахабыт тыйаатырын Аан дойду таһымыгар таһаарыт испэктээк тылбаастаныыга тыйаатыр эйгэтин иһигэр бэйэтэ номох курдук буолбут эбит.

Дьэ ол манньк: Андрей Саввич Борисов дипломнай үлэтигэр Айтматову туруоруом этэ дииэн нууччалыы сценарийын тылбаастаагы Иннокентий Аксентьевич көрдөһүүлээх тийбит. Ону биригэ интервьютугар Сизн Чолбодук манньк кэлсээбит: "Сценарий ааҕан баран улаханньк ыарыраттым. Киһим кэтэхэр да кэтэхэр. Аны Булуннуур буолан хааллым, текспин илдэ бардым. Күһүгүргэ тийэн буурбаҕа хаайтардыбыт. Дьэ онно олорон аҥаарын курдугу бэрт сулбурхайдык бүтэрэн кэбистим. Кэлэн уолбар туттардым. Киһим үөрүүгэ сүрдээх, сонно репетициятын саҕалаата. Ол сылдьан мин собуруу баран хааллым, премьерэ баҕаһа кэлбитим. Премьера буолбута үс-хас хонук ааспытын кэннэ кэлбитим, арай дьон өйө-санаата уларыттын хаалбыт, бары тугу эрэ этиэхтэрин баҕараллар да кыайан эппэттэр. Бэйэм күһүн көрөн баран, уйдыйыахпар диири салыным".

Дьэ, ити курдук, муораба буурбаҕа мумут дьон туһунан испэктээк тылбааһын Сизн Чолбодук бэйэтэ муора кыгытыгар буурбаҕа хаайтаран олорон тылбаастаабыт. Манна даҕатан эттэххэ, Сизн Чолбодук тылбааһынан олус умсугуйан туран дьарыктаммыт. Ол курдук кини тылбааһынан турбут Юмагулов "Нэркэс", Балакаев "Ийэ сүрүбэ", Мустай Карим "Ый өлүүтүн түүнүгэр" о.д.а. испэктээктэри көрөөччү олус чугастык, истинник ылыммыта.

Ити курдук кини отуттан тахса айымньыны тылбаастаабытын Ойуунускай аатынан Саха академическай уонна Ньурбачааҕы көһө сылдьар драматическай тыйаатырдар ситиһиилээхтик туруорбуттара.

90-с сыллартан саҕалаан Иннокентий Дмитриев драмалары бэйэтэ суруйар буолбута. Ити сылларга кини "Обуруолаах ураһа", "Урүн тулук эр мөлбөстүүр", "Хара сурук", "Буор кутум", "Манчаары Баһылай" о.д.а. пьесалары суруйан Ньурба да, Саха да тыйаатырдар туруортуан репертуар кэнниригэр улахан төһүү буолбута. Маны сэргэ Сизн Чолбодук прозаба элбэхтик үлэлээбитэ. Кини кэлсээннэрэ "Күнүскү күн аннын диэки", "Кэбэ кулгааба", "Хор-

добой", "Күн күбэй күөх Ньурбам" о.д.а. кинигэлэргэ тиһиллэн кирибиттэрэ.

Иннокентий Аксентьевич дойдутугар олус тардыһар эбит этэ. Иннэ гынан, ааспыт үйэ 70-с сылларын сагаларыгар төрөөбүт Ньурбачааныгар чөкө дьилээх уһаайбаны атыыласпытта. Уонна сайын аайы кэргэнинэн Александра Иннокентьевналыын кэлэн сынныанан барар буолбуттара. Дойдутугар Ньурбачаанга Сизн Чолбодугу саастаах дьон Өксүөнтэй уола дьиччилэр. Кини аҕата Дмитриев Аксентий Дмитриевич сэрри иннинэ холкуоска биригэдиригэ дээбит. Онтон 1941 сыл күһүнүгэр сэрригэ ыгырыллан барар уонна ол сыл Ржев анынааҕы кыргыһыга өлбүтэ.

Сизн Чолбодук Ньурбачаанга кэлэрэ эрдэттэн иһиллэрэ: "Өксүөнтэй уола уопускатын ылбыт үһү", "Өксүөнтэй уола сотору кэлэр үһү" дииэн сонун дэриэбинэни биригэ гына тилийэ көтөрө. Дьэ онтон аҕыһа хонугунан Иннокентий Аксентьевич ураһаба майгыныыр оһуордаах ала бэлиэ бэргэһэтин кэтэн, кэргэнинэн сэргэстэһэн хааман иһэр буолаллара. Дэриэбинэ уулуссата мэкитигэр өссө сырдаабыт, кэргэһэбит курдук көстөрө.

Мин бу манна даҕатан "Кыым" хаһыат сүрүннүүр редактора Иван Гаврильев Сизн Чолбодугу олус бэргэнник ойуулаабытын аҕалыам этэ: "Эрэнэлээх үүн тиэрбэһин курдугунан эриличчи көрүтэлээн, бытыга туллананан, доодордообут толугу-төрөл таһаалыын, өксөйбөт-күйбөт сэмэй майгылыын киһи хараҕа дуоһуя-манньыа көрөр астык киһитэ" дииэн.

Сизн Чолбодук дойдутугар кэлэн чугастаабы ойуурдарынан, алаастарынан дьаарбайан, дойдутун мүүттээх салгынынан дуоһуя тыһынара. Аны кини сүрдээх балыксыт этэ. Сарыарда аайы мас тытыгар олорон Ньурбачаан эбэтигэр үппүт илимин кирирэн көрөрө. Ньурбачаанын минньигэс соботун дуоһуя сириллэр, чугастаабы ыалларын ити булдуан күндүлүүрө.

Иннокентий Дмитриев-Сизн Чолбодук саха дьон уостан түһэрбэккэ ылыыр "Ньургуһуннар" ырыа тылын ааптара буолар. Бу хоһоону кини 1957 сыл сааһыгар, Ньурба Куочайыгар учууталлыы сылдьан, ырыа буолуо дии санаабакка, суруйбут эбит. Ити сыл күһүнүгэр, очотообуга саха салаатыгар биригэ үөрэнэр уола, кэлин СГУ доцена буолбут В.Н. Протодеяков мелодиятын айбыт. Онтон ыла бу ырыа дьон уоһуттан түспэккэ, күн бүгүнүгэр диири ылана сылдьар.

Айымньылаах олобу олорон ааспыт биригэ дойдулаахпыт Сизн Чолбодук аатын үйэтигигэ биһиги, биригэ дойдулаахтара, кыахпыт баарынан үлэ ытыабыт. Ол курдук мин илэбинэн биһилэтигэр буоларым быһытынан, 2017 сыллаахха Сизн Чолбодукка аналлаах библиографическай ыйымньыгы бэлэмнээн таһаартарбытым. Маны таһынан, "Ньургуһуннар" ырыа айыллыбыта 60 сылыгар аһаан электроннай кинигэ таһаартарбытым. Бу кинигэбэ "Ньургуһуннар" ырыаны сэргэ, ырыа хайдах айыллыбытын туһунан ааптардар ахтыларынан, Сизн Чолбодук "Кэбэ кулгааба" кэпсээнин, СӨ Кыһыл Кинигэтигэр кирибит ньургуһун үс көрүгүн туһунан ыстатыялары, саха отоһуттара ньургуһуну эмкэ туттар ньымаларын, онтон да атын ньургуһунна сыһыаннаах матырыйааллары киллэрбитим.

1989 сылтан саҕалаан Ньурба күһүн аайы өрөспүүбүлүкэ таһымнаах "Ньурба көмүс күһүнэ" поэзия күннэрэ ытыллаллар. Бу тэрэһин саха бастакы поэссата Варвара Потапова Ыраах Убайаанга баар

Музей-уһаайбатыгар уонна суруйааччы Степан Федотов Дьиикимдэбэ Дьөтүгүн алааһыгар ытыллар эбит буоллаҕына, 2016 сылтан бэттэх Ньурба улуунун културатын департаменын кытта сүбэлэһэн, "Көмүс күһүн" тэрэһини Ньурбачаанга, Сизн Чолбодук сайылыгы тэлгэһэтигэр эмиэ ытыр буоллубут.

Манна биригэ дыкты түгэни бэлиэтиэм этэ. Ол курдук, 2017 сыллаахха, "Көмүс күһүн" тэрэһингэ "Ньургуһуннар" ырыа айыллыбыта 60 сылын бэлиэтээбиппит. Бу балаһан ыйын 15 күнүгэр буолбута. Тэрэһин иннинэ ырыа мелодиятын ааптарыгар, В.Н. Протодеяковка ыгырыы сурук ыппыппыт. Ыгырыыны тутан Василий Никитич олуһун үөрбүт, ол гынан баран ыарытыабын, онон кыайан барбаппын дииэн илэдииттээбит этэ.

Ити күн сарсыарда, тэрэһиммит саҕалаанаары аҕай турдаҕына, Василий Никитич олохтон барда дииэн хомолтолоох сураҕы телефонунан биллэрдилэр. Онон, тэрэһиммитин Василий Протодеяковон сырдык аатын кэриэтээн сөҕүөрөн турууттан саҕалаабыппыт. Итиннэ киһи саҕаан быһаарбат туох эрэ дыкитэ баар курдук...

Сизн Чолбодугу уонна Василий Протодеяковны "Ньургуһуннар" ырыа ыкса ситимнээбитэ. Кинилэр ураты истин доһордуу сыһыаннара бу орто дойдуттан арахсыахтарыгар диири салгаммыта. Ол биригэ туоһунан Сизн Чолбодук Василий Никитичка бэлэттээбит кинигэтигэр "... Баарым-суоҕум эн эрэ..." дииэн суруйбута буолар.

Үөһэ этэн аһарбыт библиографическай ыйымньыкпын онгорорбор Иннокентий Аксентьевич кэргэнин Александра Иннокентьевнаны, уола Аксентий Дмитриевичи кытта көрсөн, дуоһуя сэлэһэн, дьилэригэр ыалдытыан турабын. Татьяна Павловна уонна Аксентий Дмитриевич аҕаларын дьилээти биһилэтигэтигэтин кини туттубут, суруйбут кинигэлэрин бэлэттээн биһилэтигэтин фондата хангырыгар үтүө кылааттарын киллэрбиттэрэ. Түгэнинэн туһунан, бу эйбэс дьилэ кэргэнгэ улахан махталбын тиэрдэбин.

"Ньурба көмүс күһүнэ" тэрэһин иитинэн, 2018 сыллаахха Сизн Чолбодук сайылык дьилэтигэр мемориальнай дуосканы арыыбыппыт. Бу мемориальнай дуосканы Сизн Чолбодук уола Аксентий Дмитриевич көрдөһүүбүн ылынан сакаастаан онгорторбутугар эмиэ улахан махталлаахпын.

Олобун саха театральнай искусствота сайдарыгар анаабыт Иннокентий Дмитриев-Сизн Чолбодук саха талааннаах артыыстарын "Быыс аһыллар" уонна "Быыс сабыллыбат" дииэн кинигэлэригэр, бэйэтэ эппитини "Тыйаатыр сизнэтигэр чаҕылхай, өйгө-сүрэххэ ингэн хаалар талааннарын көрдөрбүт, кизн көрөөччү истин биһирэбилин ылбыт күндү дьоммут сырдык кэриэтэригэр, кинилэр сизнэбэ бүгүн да бааларын, ооньуу сылдьаларын курдук буолуохтаах" дииэн, Саха тыйаатырын талааннаах артыыстарын үйэтигэн, тыйаатыры таптааччыларга эрэ буолбакка, сахатын дьонугар барытыгар үтүө бэлэх онгорон хаалларбыт.

Саас аайы харалдыкка ньургуһун сибэкки тылларын курдук, Сизн Чолбодук тылбаастаабыт уонна суруйбут пьесалара сыанаба туруорула, ырыалара ылана, айымньылар ааһылла туруохтара дииэн эрэнбин.

Людмила Васильевна ИВАНОВА,
СӨ културатын туйгуна,
Ньурба улуунун Ньурбачаан
нэһилэгин биһилэтигэрэ.

Космонавтика күнүнэн!

*Үөрэн-көтөн уһуктан,
Үтүө күнү көрсүбүт!
Ата уон сылы быраҕан,
Оҕо буола түһүбүт!
Онно үөрбүт күммүтүн,
Өйдөөн-санаан ааһыабыт!
"Киһи көттө куйаарга,
Төннөн кэллэ чэп-чэгиэн!"
Үтүмэн үөрүү кууспута,
Улуу дойду оҕото,
Буолан үөһэ көрбүппүт.
Аан дойду бүтүүнэ
Уруй, Айхал эппитэ!
Сир, дойду барыта,
Биһигэ буола түспүтэ.
Гагариммыт мичээрэ,
Дууһаларга иҕмитэ!
Дьоллоох оҕо саастытын,
Киэргэппитэ бэлэ кэм.
Учууталлар быһааран,
Куйаар түгүн билбиппит.
Соҕуу, үөрүү, махтайыы,
Барыбытын кууспута!*

Тасия НОГОВИЦЫНА,
Антоновка.

РАСПОРЯЖЕНИЕ №640

от 12 апреля 2021 г.

Об отмене особого противопожарного режима в жилом секторе на территории МР "Нюрбинский район" РС (Я)

В соответствии с Федеральным законом от 21.12.1994 №69-ФЗ "О пожарной безопасности" в связи со стабилизацией пожарной обстановки в жилом секторе на территории района, уменьшения риска возникновения чрезвычайных ситуаций, связанных с техногенными пожарами, распоряжаюсь:

1. Отменить особый противопожарный режим в жилом секторе на территории района.
2. Ввести режим функционирования "Повседневная деятельность" для органов управления и сил Нюрбинского звена Якутской территориальной подсистемы РСЧС.
3. Распоряжение главы МР "Нюрбинский район" от 12.03.2021 года № 370 "О введении особого противопожарного режима в жилом секторе на территории МР "Нюрбинский район" считать утратившим силу.
4. Контроль за исполнением настоящего распоряжения возложить на первого заместителя главы Яковлева А.Я.

И.о. главы А.Я.ЯКОВЛЕВ.

В Нюрбинский район поступила новая партия вакцины

В Нюрбинский район 10 апреля поступила очередная партия вакцины ГамКовидВак (Спутник V) в количестве 700 доз.

Получили первый компонент вакцины в воскресенье 11 апреля в районной поликлинике 55 человек, в том числе 18 лиц старше трудоспособного возраста.

Прививочные пункты также открыты в Малыкайской, Антоновской, Кюндянской, Чаппандинской, Мархинской, Чукарской, Кангаласской и Хорулинской врачебных амбулаториях.

НЦРБ.

– Космоска көтүү 60 сыла –

Космос куйаарыттан сигналы ылбыт таайбыт

Александр Григорьевич 1933 сыллааха сэттиньи 7 күнүгэр Энгээрдэк дин дэриэбинэбэ төрөөбүтэ. Эдьийэ Өлөөнө 1924 с., быраата Андрей 1935 с., кыра быраата Ньукулай 1937 с. төрөөбүттэрэ. Абалара Григорий Еремеевич Энгээрдэккэ "Үүнүү күүһэ" холкуоһу салайан олоһубут. Кини Кириллинэр (Дмитрий, Наум, Семен, Василий) бииргэ төрөөбүт убайдара буолар. Кыратыгар оҕото суох аймахтарыгар ииттэрэ биэрбиттэр, онон Тимофеев буолбут.

Александр 1952 с. Ньурба орто оскуолатын ситиһиилээхтик бүтэрэн баран, М.А. Бонч-Бруевич аатынан Ленинградтаабы сибээс электротехническэй институтугар үөрэххэ киирбитэ. 1958 с. радиосвязь инженера дипломун ылбыта. Дьокуускайдаабы радиотехническэй контуруол пуунугар начальнигынан аанамыта. Итиннэ олоһун аргыһын Марияны кытта икки уол оҕону, биир кыыс оҕону төрөппүттэрэ. Мария Дмитриевна эмиэ радист үөрэхтээх, бииргэ үлэлээбиттэрэ. Улахан уола Гри-

Дьокуускайдаабы радиокин инженер А.Г.Тимофеев.

горий Александрович 1961 с.т., Доруобуя институтун учуонай сэкиритээрэ, Саха Өрөспүүбүлүкэтин доруобуйа харыстабылын туйгуна. Кыра уол Дмитрий Александрович 1963 с. төрүүх, Иркутскайдаабы стоматологическай институту бүтэрбитэ. 1987 сылтан Мииринэйгэ үлэлээбитэ. 1999 с. Дьокуускайдаабы стоматологическай поликлиникаба кылаабынай бырааһынан, 2000-2004 сс. стоматолог бырааһынан үлэлиир. Саха Өрөспүүбүлүкэтин Президентин иһинэн тэриллибит менеджер уонна маркетинг үрдүкү ос-

куолатын бүтэрбитэ. Билигин менеджер. Кыыһа Воронцова Варвара Александровна 1959 с.т., РФ доруобуйа харыстабылын туйгуна, үрдүк категориялаах акушер-гинеколог.

Таайбыт Александр Григорьевич аан дойдуга бастакынан космонавт Юрий Гагарин санатын, ытар сигналларын космос куйаарыттан тутан ылан Москваба биллэрбитэ. Ити ситиһиитин үрдүктүк сыаналаан 1965 сыллааха "ССРС Бочуоттаах радиһа" дин бэлиэнэн наһараадаламмыта. Бу наһараадата, докумуоннара бары-

Александр Григорьевич кэргэнэ Мария Дмитриевналыын.

та Ньурба оскуолатын музейыгар бэриллибитэ, диэбитэ кэргэнэ Мария Дмитриевна.

Таайбыт олохтон туораабытын кэннэ санаспыт соботоһун оҕолорун көрөн истэн үөрэхтээх дьон оҕортоото.

Табаарыстарын, аймахтарын көмөлөрүнэн бүүс оҕотторуллабута. Маалыкайга Елена Григорьевна тиргэнигэр туруоруллабута. Кэнники Ньурба музейыгар киллэрбиттэрэ.

Эдьийэ Өлөөнө 6 оҕо ийэтэ

этэ, 1974 с. олохтон барбыта. Быраата Андрей, 7 оҕо аҕата, 1995 с. олохтон барбыта. Кыра быраата Ньукулай кэргэнэ суох, фотограф идэлээх этэ, олохтон эмиз барбыта.

Биһиги таайбыт Александр Григорьевич үлэтин үрдүктүк сыаналаан, сөргүтэн эрэгититтэн аймахтара, оҕолоро бары улаханлык махтанабыт, үөрөбүт.

Рожина Александра Егоровна, радист А. Тимофеев балта.

– Доруобуйа сыла –

Доруобуйа хаамыы – чэгиэн буолуу

Ил Дархан Айсен Николаев саҥа уураабынан, 2021-2030 сылларга өрөспүүбүлүкэбэ Чэбдигири уонна доруобуйа сыла биллэрилиннэ. Доруобуйа сылын чэрчитинэн мин Түмүк нэһилиэгэр скандинавскай хаамыынан утумнаахтык дьарыктанар дьоннору эһиэхэ билиһиннэриэхпин баһарабын. Скандинавскай хаамыы - бу хаалыктаах хаамыы буолар. Биһиги Маарытыгар балай да элбэх киһи хаалыктаах хаамыынан күн айы хаамаллар.

Мин бу биэс боппуруостарга эппиэт ылбыппын эһиэхэ сырдаттам. Ол курдук, саамай бастакынан саҥалаабыт Васильева Ирина Ивановна наһаа үчүгэйдик кэпсээтэ.

1. Хас сыллаахтан саҥалаабыккыный?

- Мин тус бэйэм 2012 сылтан техникэнэн хааман дьарыктанам. Бастаан 2013 сылтан түөлбөм дьонун, онтон дьарыктаныхтарын баһалаахтары, эбээлэри мунһан Маарга аан бастакы "Сканди" бөлөх тэрийбитим. Оройуонум нэһиликтэринэн, Үөһээ Бүлүүнэн сканди хаамыыны, чөл олоһу пропагандалаан маастар-кылаастары ыталаабытым. Бастаан угаа 30-ча киһи дьарыктанан иһэн ким төһө кыахтаабынан туспа биридиилээн да дьарыктанан кэлибит. Билигин үөрэппит, уһуйбут эдэр дьүөгэм Саргылана Петровна бөлөбө 5-с сылын утумнаахтык хаама сылдьаллар. Хас биридии киһи бэйэтэ өлүүкэ сыаллаах, соруктаах хаамыынан дьарыктанар. Ким ыарыттан босхолоноору, доруобуйатын бөбөгөтөөрү, ким ыраас салгыны сии, күүлэйдээри, ким этин-сиинин эрчийээри... Мин тус бэйэм хара маннайгыттан "на выносливость" сылы туруорунан тымныыга да сыһыа тиэмэбин, интенсивносун, тыныны тиэхиникэтин тутунан бу күнгэ диэри - 50 кыраадыс тымныыга да бэйэм тиэмэбинэн үксүн соботоһун, арыт Саргылана Петровна бөлөбөр киирсэн хаама сылдьабыт.

2. Биримэбин хайдах аттарыбыт?

- Бастаан дьарыктанарбытыгар икки бөлөх баара, 1 бөлөх сарсыарда 7 ч., 2 бөлөх киэһэ 7 ч. 30 м. ким үлэтигэр тутулукутаабынан. Мин сэттэ сыл устата сарсыарда хаама сылдьан баран 2-с сылбын эрэ эбиэт кэнниттэн 4 ч. хаама сылдьабын. Киһи хаамар

бастайааннай бириэмэтэ эмиэ улахан оруолу ылар. Этин-сиинин үөрэнэн хаамарга бэлэмнээх буолар. Хаамыах иннинэ эбээт "разогревка" туһаннаах эрчиллилэри оноруохтаахпыт. Бу эрчиллилэр экин-хаангын, сүһүөхтэргин уһуннарар, бэлэмниир. Онтон хааман кэлэн баран "расслабление", релаксация эрчиллилэри онорон организмнэн, сүрүбүн тэбиитин, тынгын, сүһүөхтэргин чөлүгэр түһэрэбин. Бириэмэтэ эн бэйэн хайдах эрчиллилээхиттэн, туруктун тутулукутаах.

3. Кимнээх баалларый?

- Утумнаахтык дьарыктанар сылдьар Саргылана Петровна Федорова, Антонина Егоровна Гаврильева, Раиса Романовна Семенова, бу эмиэ бэтэрээн хаамааччылар. Татьяна Васильевна Слепцова, Лена Егоровна Иванова - бу күһүнгүттэн, Эмма Дмитриевна Николаева бэһис сылын уонна биридиилээн бэтэрээн хаамааччылар Надежда Алексеевна Хаптасова, Вера Семеновна Васильева, Елена Романовна Тимофеева, Вера Павловна Слепцова, Лидия Григорьевна Харитоновна, Пелагея Ильинична Лазарева, Майра Михайловна Алексеева, Лидия Николаевна Спиридонова. Бы-

йыл хаамар дьон 1-2-3 буолан кыраалаан буоллар хаамааччылар элбээтилэр: Лидия Ивановна Попова, Раиса Ивановна Егорова, Людмила Николаевна Николаева, Мария Николаевна Никифорова, Валентина Васильевна Петрова, Раиса Васильевна Иванова.

4. Хаамыы туһатын туһунан.

- Хаамыы уопсайынан туһата элбэх буоллаба: сүрэх, хаан, сүһүөх үлэтигэр, эт-хаан, өй-санаа чэбдигирэригэр. Сааһырыттарга эрэ буолбакка, эдэр да дьон эр-

дэттэн хаамыынан дьарыгынан, доруобуйаларын бөбөгөтөн олохторун уһатар биер сүрүн ньыма дии саныбын. Онтон чопчу хаамыы тиэхиникэтин үөрэтэн, онон дьарыктанар буоллаххына сүһүөххэр ноһуруускатын кыччаттабын, сүһүөхтэргин эрчийэбин (артрит, артроз), сөптөөхтүк тынарга үөрэнэн тынабын сайыннарабын.

5. Тугу баһарыа этигиний?

- Бу хаамыы көрүнгүн дьыссаат эрдэхтэн оҕо эрчийэххэ сөп.

Билигин оҕолор наһаа өр олоһор буолулар. Билингин дьахталлар 40 саастарын туолулар да сүһүөх ыарытыгар ыллараллар, доһолонноон хаалаллар. Онон дэлби хааман сүһүөбү эрчийин. Кырдыы сүһүөхтэн дин мээһэбэ эпэттэр.

Онтон иккис бөлөбү утумнаахтык иилээн-саһалаан илдэ сылдьар Саргылана Петровна Федорова манньк сырдатта:

- Түмүк нэһилиэгин дьаһалтата бырайыакка кыайан олохтоохторго скандинавскай палка уонна хайыһар түгэспитэ. Онтон ыла балаҕа элбэх киһи хаалыктаах хаамыынан күн бүгүнгэ диэри хаама сылдьаллар. Саамай ыраах Марха өрүс муостатыгар диэри барбыппыт, ол аата дэриэбинэттэн 7-8 км буолар. Наар биер сиргэ буолбакка уларыта сылдьабыт. Туостурунан Дьонкуудэ эбээ киирээбит, Уһун күөлүнэн, Дьаппыыда үрэх унуорунан, үрүбинэн баран кэлэбит.

Саас айы Антонина Егоровна биһикки өссө хайыһардырбытын сөбүлүүбүт. Хаама сылдьан мин бу биһиги кэрэ айылҕабытын хаартыскаба түһэрэбин ордоробун. Сир айы, эмтээх үүнээйилэри да хомуйабыт, эргиччи туһалаах дии саныбын. Дьыл ханнык баһарар кэмигэр айылҕа кэрэ көстүүлэрин үйэттэбин. Кыһын НКИК бизриитигэр кыһыҥгы хаартыска курээбэр кыттыны ылбытым. Быйыл сааскы ылаангы халлаанга ыраах Сунтаар улууһугар Устьеба "Тешин язык" дин спортивнай-туристическай комплекса баран кэлбиппит. Онно эмиэ хаалыктаах хааман, дуоһуйа сыннанан, Элгэи музейин көрөн наһаа астыммыппыт. Түгүнэн туһанан бар дьоммор баһарыам этэ чөл олоһу уонна доруобуйаны.

Бу курдук Түмүк нэһилиэгэр хаалыктаах хаамыынан утумнаахтык дьарыктанар дьоммутугар баһарыа этим өссө үрдүк ситиһинилэри, чэгиэн доруобуйаны, үлэбитигэр, олоххутугар дьолу-саргыны.

Варвара САМСОНОВА, Маар.

Дьингнээх хаһыатчыт

Саха бэчээтигэр улахан үбүлүүдээх снл үүннэ. Быйыл биһиги сахалыы тыллаах судаарыстыбаннай хаһыат төрүттэммитэ 100 снлын бэлиэтиэхпит. Бастаан "Манчаары", сэбиэскэй сағана "Кыым", салгы утумнааччы "Саха сирэ" хаһыат официальной таһаарыы быһыытынан өрөспүүбүлүкэбит сүрүн летоһын онороочу буолар. Оттон бу үйэлээх устуоруйаны кичэллээхтик тиспит, бар дьонго информацияны кырдыктаахтык тиэрдибит, саха суруналыыстыкатын сайдытыгар үһүлүчү кылааты киллэрбит дьонунан аға көлүнэ суруналыыстар-быт буолаллар.

Быраттыы Гаврильевтар Саха сирин устуордун ааттаппытара

Кинилэртэн биридэстэринэн, бэлиэ суолу-иһи хаалларбыт кырдыҕаас хаһыатчытынан Саха АССР культууратын үтөһүлээх үлэһитэ, суруналыыстыкаҕа Ем. Ярославскэй аатынан өрөспүүбүлүкэтээби бириэмийэ лауреата, "Гражданскэй килбиэн", "СӨ устуордун уонна физическэй культууратын сайдытыгар кылаатын иһин" бэлиэлэр хаһаайыннара Егор Петрович Гаврильев буолар. Биһиги ортобугулар баара буоллар, 90 сааһын туолуохтааҕа.

Кини 1931 снл тохсунньу 1 күнүгэр Ньурба оройуонун I Дьаархан нэһилигэртэрөөбүтэ. Оҕо снлдьан ийэлээх аҕата эрдэ өлөнөр, биригэ төрөөбүттэринин тулаайах хааланнар, кыра эрдэхтэриттэн аас-туор, кыһалҕалаах олоҕу аасыттар. Гоша уол улахан дьону кытта ыарахан үлэҕэ миккиллэн улааппыта.

Очотооҕу оҕолору курдук, кинини интэринээт киһи-хара гыммыта. Бырааттаах балта Куочайга баар оҕо дьэтигэр улааппытара. Егор Дьокуускайга 2 №-дээх оскуола интэринээтигэр олорон үөрэнэр кэмигэр сайынны геологтар эспэдииссийэлэригэр, оннооҕор биир снл таас чоҕу хостуур шахтаҕа үлэлээн, харчылана, кэтэр таһаанна булунара. Ыал улахан оҕото буолан, биригэ төрөөбүттэрэ атахтарыгар туралларыгар көмөлөспүтэ. Үлэһит буолан баран, балта Дууньаны детдомтан ылан, бэйэтигэр олодон, оскуоланы Мүрүгэ бүтүртүбүтэ, эмчит идэлэнэригэр төһүү күүс буолбута.

Евдокия Петровна Сахабыт сирин бастын хайыһардыта, өрөспүүбүлүкэ хас да төгүллээх чөмпүүөнэ, эмиз кырдыҕаас хаһыатчыт, бэчээт туйгуна Виталий Сыромятников олобун эрэллээх доҕор этэ. Виталий Сыромятников аатын үйэтитэн, Намга саас ахсын киниэхэ аналлаах сүүрүү ытыллар. Егор Петрович быраата Петр мээне саха санаммат үөрэбэр - адмирал С.О. Макаров аатынан үрдүкү байыаннай муора училищетыгар туттарса барарыгар убайа тэрийэн ыппыта, үөрэбин бүтүрүтүр диэри өйөбүл буолбута.

Петр Гаврильев ол онтон тирэх ылан, устудьуоннуу снлдьан тустуунан үлүһүйэн дьарыктаммыта. Кини биир дойдулаахтарын киэнг түүлүгэҕэ кыайыыга сирдиир суолу солообута. 1961 снллааха сахалартан бастагынан көнүл тустууга Арасыйыа чөмпүүэнээтигэр миэстэлэспитэ. Петр Петрович наукаанан утумнаахтык дьарыктанан, географическай наука дуоктара, ирбэт тону үөрэтэр бөдөнгү учуонай этэ.

Егор Петрович кэргэнэ Анна Тимофеевнанын үйэ аҕаарын устата дьоллоохтук олорон, элбэх снэн, хос снэн таптальын билбиттэрэ. Уолаттара эдэр снлдьан университет чизин көмүскүүр спортсменнар этилэр. Валерий Егорович география билимин хандьыдаата буолбута, Егор Егорович зоотехник идэтинэн тыа хаһаайыстыбатын эйгэтигэр бэринилээхтик үлэлиир. Аҕатын дьарыгын салҕаан, билигин Хангалас улуһугар биир күүстээх саахыматчытынан биллэр.

Дэҕиттэр суруйууларынан ааҕааччыны умсугуннута

Егор Петрович олобун 45 снлын айар үлэ умсугуннугар, суруйар эйгэҕэ анаабыта. Бастакы идэтинэн Уус Алдан оройуонугар ревизорунаан үлэлээбитэ. Эдэр, кэскиллээх уол олохтоох ыччат лидерэ буолбута, райкомол II сэкирэтээригэр тийэ үүммүтэ. Ити снлларга кини суруйар эйгэҕэ тардыһан, Бороҕонго "Ленинскэй тэрийээччи" хаһыат эрдээксийэтигэр буһуу-хатыы оскуолатын барбыта. Биэс снл устата кэрэспэдиэнтэн эппиэттиир сэкирэтээргэ тийэ үүммүтэ.

Салгыы үүнүү-сайдыы суолунан Егор Гаврильев өрөспүүбүлүкэ сүрүн хаһыатыгар "Кыымна" үлэҕэ ылыллыбыта. 1962 снлын кырдыҕаас "Кыым" хаһыакка 32 снл устата айымньылаахтык үлэлээбитэ. 19 снл устата информация, устуорт уонна айылҕа харыстабылын отделын салайбыта. "Кыым" хаһыат эппиэттиир сэкирэтээрин курдук түбүктээх дуоһунаска үлэлирин сэргэ, эрдээксийэ партинай тэрилтэтин сэкирэтээрин ноҕоруускатын сүгэрэ.

Егор Гаврильев бэчээккэ үлэлээбитин тухары, 45 снл кэрингэ төһөлөөх элбэх ыстатыйаны, уочарканы, бурдулуу снлдьар репортаһы, сыгыты матырыйаалы хаһыакка таһаарытын ааҕан сиппэкин. Егор Петрович тыа сирин туруу үлэһиттэрин - ыанньыксыттары, снлгыһыттары, отчуттары, механизатордары, чуум үлэһиттэрин, табаһыттары кытта алтыспыт, хайдах усулуобуйаҕа үлэлиилэрин, пяталетка соруудахтара хайдах туолан иһэллэрин пиэрмэлэртэн, сайылыктартан, бурдуктаах буолалартан, быйаннаах хонуулартан тиһигин быспакка сырдаппыта.

Алмаастаах Мииринэйгэ, көмүстээх Алданга, тымныы оройо Оймөкөөнгө, хорбулдууннаах Депутатскайга баарабай тулуулар хайдах дьэндэйбиттэрин, быра-

мысыснанныаһы баһылааһын хайдах барарын үйэтиппитэ. Авиация кыһатыттан - Ригаттан репортажтара, Москваҕа 2 №-дээх космонавт Герман Титовтуун көрсүһүүтэ суруйар болокунуотугар кичэллээхтик тиһилибиттэрэ. Аны Аар айылҕабыт харыстабылыгар төһөлөөх элбэх кыһалҕа мунуулуутун, бырамысыланнас кимэн кириитин, бөдөҥ тэрилтэлэр Өлүнэ эбэни киртитиилэрин, экологическай эспэртиисэни тумнааччылары эппиэккэ тардыһыны, ядернай дэлби тэптэриилэр содууларын, Чернобыль саахалын туоратыспыт дьоруойдары, о.д.а. суруналыыс сыгыты харагынан бэлиэтии көрөрө.

90-с снлларга олохпут укулаата тосту уларыһытыгар Егор Петрович "Саха сирэ" хаһыакка "Манньыаттаах" диэн үп-харчы сыһаарытын таһааран, нолуок сулууспатын, баан эйгэтин, санга кэм структураларын, бастакы көлүнэ эргимсиктэри сырдаппыта. Ырыынак сыһааннаһыта диэн тугун билбэт саха - ааҕааччытыгар бастакы үөрүйэби ингэрибит, уларыта тутуу мунуулаах-тэниилээх уустук боппуруостарын быһаарыт, бэйэлэрин суолларын таба талалларыгар, үлэ-хамнас саҥа көрүгүнэрин тэринэллэригэр тийимтиэ тылынан суруйбут,

үгүс сүбэни-аманы биэрбит умнулубат үтүөлээх.

Тириэньэр Коркинныын, тустуук Румянцевтыын биир кылааска үөрэммитэ

Егор Петрович быраатыттан итэҕэнэ суох Саха сирин устуордун сайдытыгар бэйэтин кылаатын киллэрбитэ. Саха сирин нуруоттарын бастакы спартакиадаларыттан сағалаан, устуорт бары туулаахтык суруйара. Бизнсийэҕэ тахсан, 70-нун лаппа ааһан да баран, сөбүлүүр тиэмэтигэр суруйарын тохтоппотоҕо, эдэр кэлиэргэлэригэр көх-нэм буолара. Хас биридии матырыйаалы ингэн-тонгон, ырытан онороругар саахыматчыт буолуута сабыдыаллабыта. Егор Петрович курдук саахыматы, дуобаты бэринилээхтик, интэринэйдиик уонна утумнаахтык сахаларга сырдаппыт суруналыыс билинээһингэ диэри суох.

Кини айар үлэни кытта тэнгэ дьүөрэли туппут сөбүлүүр дьа-

рыга саахымат этэ. Саахымакка маастарга хандьыдаат, Саха сирин чизин араас түүлүгэлэргэ элбэхтэ көмүскээбитэ. 1969 снллааха өрөспүүбүлүкэ вице-чөмпүүөнэ буолбута.

Сойууска ытыллар турнир-дарга, бэстибээллэргэ бириистээх миэстэлэргэ тиксибитэ, күннээх Ташкентка тийэ күрэхтэспит РСФСР устуордун бэтэрээнэ. Аан дойду чөмпүүөнэ Анатолий Карповтыын иккитэ оонньоон турардаах. Суруналыыстар ортолоругар иннин киимэх да биэрбэтэҕэ. Кини дьизэтэ, сайынны даачата "Саахымат кулуубун" солбуйара, үгүс саахыматчыт табаарыстааҕа. Дмитрий Егоров өрөспүүбүлүкэ хас да төгүллээх чөмпүүөнэ, маастар буолуутугар Егор Петрович үтүөтэ-өнгөтө кэмэ суох. Кини саахыматчыт доҕоро Захар Егоров устудьуон уолун дьизэтигэр олодон, бэйэтин снэтин курдук көрөн-истэн, күрэхтэһиилэргэ бэлэмнээн, хайа да тириэньэрдээбэр улахан өйөбүлү онорбута. Доҕотторугар ол курдук олус кыһамньылааҕа.

Егор Петрович олобун устата устуорду өрө туппута оҕо сааһын кытта ситимнээх. Дьокуускай 2 №-дээх оскуолатыгар биир кылааска номоһо кирибит, саханы саха деппит, көнүл тустуу оскуолатын сахаларга төрүттээбит улуту тириэньэрдэр Дмитрий Коркинныын, Василий Румянцевтыын үөрэммитэ. Оччолорго тустуу туһунан өйдөбүл суох буолан, бокска снэксийэтигэр биригэ дьарыктаммытара. Тустуу умсугуннаах төрөһүн тустээбит табаарыстарынан киэн туттара. Оччотооҕу сэрэи кэмин тулаайахтара олох эндиридэрин эттэринэн-хааннарынан билэн, чэбдик олохто тардыһыллара күүстээх буолан, үлэттэн дьоллооммуттара, үлэни өрө туппуттара.

Егор Петрович олобун тиһэх күнүгэр диэри билинги көлүнэ хаһыатчыттардыын мэлдьи биригэ снлдьара, саха бэчээтин сайдарын туһугар амарах санаатын, алгыс тылын эдэрдэргэ туһаайара. "Хаһыатчыт буолуу - бу мин дьолум", - диэн астына бэлиэтиирэ. Егор Гаврильев уонна кини көлүнэ - дьингнээх хаһыатчыттар ааттара, нуруоттарын туһугар айбыт нэһилиэстибэлэрэ саха бэчээтэ баарын тухары ахтылла, үтүө үгэстэрэ күннээби олохпугугар салҕана-байытылла туруоҕа.

Саргылаана ДАНИЛОВА.

Хаартыскаларга:

1. Гаврильев Егор Петрович.
2. Устуорду утумнаахтык сырдаппыт билилээх суруналыыс, саахыматчыт Егор Гаврильев быраата, сахалары улахан кыайылыларга сирдээбит Россия түүлүгэтин бастакы призера, ССРС спордун маастардарыттан бастакы наука дуоктара, профессор Петр Гаврильевтыын. 1958 с.
3. Анатолий Карповтыын иккитээн оонньоур долгутуулаах түгэнэ. 2001 с.

"Эдэр саас", 23.01.2021 с.

Бизэрэпис ытыллар кэмэ уларыда

Бүтүн Арасыйыатаабы бизэрэпис сүрүн түһүмэҕэ атырдыах ыйын 23 күнүттэн балаҕан ыйын 30 күнүгэр диэри барыа. Ыраах сытар сирдэргэ муус устар 1 күнүттэн ахсынны 20-гэр диэри салҕаныа. Бу туһунан «Российская газета».

Биллэрин курдук бизэрэпис былырын алтынныаҕа былааннаммыта, ол эрэн пандемиянан сибээстээн бу снл муус устар ыйыгар көспүтэ. Алтынныаҕа ыраах сытар сирдэргэ ытыллыбыт бизэрэпис 50 тыһ. киһини хаппыт. Олунньу сағаланыта Росстат бизэрэпиһи хос балаҕан ыйыгар көһөрөрүн туһунан иһитиннэрбитэ. Ол аата барыллаан түмүктэр 2022 снл сағаланытыгар, ортоту-

гар билилээхтэрэ.

Быйылы бизэрэпиһи ытыллар кэмин күүппэккэ Госуслуга порталыгар эбэтэр МФЦга барыаха сөп.

Өссө биир уратынан бизэрэпиһи лиискэ буолбакка быһа планшкетка толоруохтара. Ылыллыбыт сибидиэннэ быһа статистиктар баазаларыгар түмүлүү уонна түргэнник ырытыллыа.

Массынаҕа быраабы ылыыга саҥа ирдэбиллэр

Тырааныспары ытытыга быраабы ылыыга эксээмэн уонна дастабырыанна бириитэ муус устар 1 күнүттэн Россияҕа саҥа ирдэбиллэринэн ытыллар буолла.

Сабыылаах былаһааккаҕа тустуа эксээмэн туттарыта ир-

— СИА иһитиннэр —

– Биһиги аттыбытыгар –

**Идэтин баһылаабыт
электрик**

Спиридон Абрамов үлэтин кэмигэр.

Ааспыт 2020 с. Аан дойду үрдүнэн хоуона хамсыгын ыарыгыта өрө туран, дьон олохун сунньун олус уларытта. Аны быйыл кыһыммыт да, бу ыарыгы эбилик буолан, олус үһүлүк тымныйда. Бу кэнники кэмнэ Бүлүүтэҕи ГЭС электроэнергиятын биэрэр күүһэ үрдээн уонна Ньурбатаабы РЭС тэрилтэтин үлэһиттэрэ сатабыллаахтык үлэлээн линияҕа араас саахал тахсыбатыгар сөптөөхтүк дьяһанан үлэһиттэр.

Күһүөрү кыһын халлаан сылааһа, дэ онтон тохсунньу Ороһоһоптогон саҕалаан, отой мутук тостор тымныгыта саҕаламмыта. Эчи үһүна да бөрдэ! Дьэ, бу кэмнэ ЖКХ, РЭС үлэһиттэригэр сэрэхтээх, тургутуулаах күннэр-дьыллар үүммүттэрэ. Уопсай дьыллэргэ тымныыны тулуйбакка батареялар тоҕута барыылара, электробойлордоох ыал линия ноуруускатын тулуйбакка арахсыылара тахсыталаабыттара.

Ол оннук балаһанньаны бэйэм бил-

лим. Бу снл тохсунньу 14 күнүгэр, таһырдыа 51 кыраадыс тымныы буолбутугар бойлерын 45-кэ туруорбуттар, реле-автомат арахсан моһуоктаата. Дьэбэр-уоппар электричествоны кытары сибээстээх алдьаныы, онгоруу баар буолла даҕаны, электрик идэлээх Спиридон Абрамовы ынгырааччыбын. Тута телефоннаан кыһалҕабын Спиридонга эппипэр: "Көтөр фабрика-тыгар сылдыабын, сарсын кэлиэм", - дьэбитэ.

Бу күн бойлерын автоматын илибинэн холбоон, арааран хоннум, өссө дьым оһохтооҕо абыраабыта. Сарсыныгар Испирдиэним сарсыардаттан вет. управлениеларга сылдыан кыра алданыыны онгоруот кэлбитэ уонна уталыппакка реле-автомат икки умайыт пробкатын уларытан онгоруу абыраата.

Ньурба тэрилтэлэрэ, ыаллара бары даҕаны Спиридон Алексеевичи билэр буолуохтаахтар. Спиридон билигин чааһынай предприниматель буолан кур ынгырыкка сылдыар улахан уопуттаах электрик. Аһара сэмэй, олус үлэһит, кини онгоруу-туһуу кичэллээх, хаачыстыба буолар уонна сөбүнэн сыанаҕа. Бу маньык баара-суоҕа биллибэккэ дьонго, ыалларга, тэрилтэлэргэ саамай тутуу уот линиятыгар саахал тахсарыгар онгоро охсоро, туһунан да кэмнэмтэ көмө. Онон Ньурба дьонно, тустуу үлэһиттэригэр ситиһиллээх үлэһит киһини саатар биридэ бэлэһэтэн, хайҕанан, суруллан хаалара наада диэннинэн салытардым.

Бойлерын автомат-релетын уларытар кэмигэр Испирдиэни кытары хантан хааннаабын, кимтэн кииннээбим, олохун-дьаһаҕын сураһан, кэпсэтэн маньыгы биллим: - Төрдүм Үөһээ-Бүлүү. 1975 с. И. Баранов аатынан орто оскуоланы бүтэрбитим. Тута Сэбиэскэй Аармыйа кэжжэтигэр сулууспалы ынгырыллыбытым. Иркутскай к. сибээс чааһыгар түбэһэн, икки снлбын аһарытым. Бу сулууспам көмөлөһөн туту-

бохолоноот Барнауллаабы индустриальнай-педагогическай техникумга үөрэххэ кириэн идэ ылбытым. Үөрэхпин бүтэрээт идэбинэн Бүлүүгэ, Төһүлүгэ СПТУ-га производство маастарынан икки снл үлэһитим. Онтон олохум аргыһын Ньурба кыһынын Александра Егорованы көрсөн ыал буолан 1984 с. манна дьыллээн-уоттан олохторун билэбин. Ньурбаҕа кэлээт 2 №-дээх оскуолаҕа, пионердар Дьыллэригэр бастаан үлэһитим, кэлин "Сельэнерго" Ньурбатаабы учаастагын салыбытым. Дойдуга ыһыллы-тобуллуу саҕаланан тэрилтэбит сабыллар, онон 1994 снлтан чааһынай предпринимательбин, - диэн Спиридон Алексеевич бэйэтин олохун-үлэтин туһунан кэпсээнин түмүктүүр.

Спиридон Алексеевич чааһынай предприниматель быһытынан дьонго, ыалга, тэрилтэлэргэ саамай кыһалҕалаах кэмнэригэр көмөнү онгорууга быйыл 27-с снлыгар үктэммит. Кинини кытта алтыстып, кыһалҕаларын бириэмэтигэр онгоруоттот, толотторбут дьон махтаналлар, оннук абыраллаах исписилин. Туох да интэ-дьаһа суох кэлэн, тийэн онгорууга, өрөмүөннээбитэ баар буолар.

Саатар хаһыат нөҕүө, бэйэм идэбинэн кириэх көмөтүн, сатабылын, билигин бэлэһэтэн, суруйдум. Билибэтэргэ-көстүбэтэ даҕаны, саамай туһалаах электрик идэлээх ыал аҕатын, эһэтин махтанан сурукка тиистим. Дьон-норуот бэйэлэрин аттыгар биллибэккэ үлэнэн олохтор, үлэ Маягын биллин диэн.

Римма УГАПЬЕВА,
суруналыс.

**Махталым
мунгура суох**

Мин, Мартынов Николай Николаевич, үлэ бэтэрээнэ, бу хамсык кэмигэр дьэбэ хайтаран олохтон урукку күргүмнээх оло-

бу, бэйэм үлэлээн-хамсаан ааспыт кэмнэбин санаан кэлэбин. Дьэ чахчы үчүгэй да кэмнэр этилэр. Билигин бу аҕам саастаах дьону дьэбэ хаайан олох да хамсаабат онгоруулар, өйдүүн, сангарардыын бытааран, улам, улам истибэт да, көрбөт да буолан истэхпит.

Ол тынан баран бу ыарахан кэмнэ билигин да үтө санаалаах, өйдөөх ыччаттардаах, оҕолордоох эбибин диэн үөрүүбүн бар доммун кытта үлэстээри суруйдум.

Быйыл тымныы кыһын ааспытын кэннэ ыарыгыгар буолан поликлиникаҕа терапевт бырааска көрдөрөн, арыый буоллум, кэм сэннэлэнэн, санаам күүһүрөн. Ол курдук бырааспар Надежда Семеновна Саввиноваҕа махталым мунгура суох. Кини киһиэхэ сыһыана, быһааран биэрэрэ бу үчүгэйин. Киниттэн санаан чөлчөөн, үөрэн-көтөн тахсабын.

Аны туран туту да кыайбат, саатар көрбөт буолан дьым таһын күрдүбүт, харбабат даҕаны буоллум. Сарыйым хаара бүтүннүү түннүкпүн бөлүү саба түһэн муус буолтун хантан кыайыахпын, балтыбынаан. Ону маннаабы колледж оҕолорун Надежда Семеновна кэпсэтэлээн медицинскай колледж I курс хамаандата субуотунньуктан хаарбын бары таһан кэбистэтэрэ үһү доҕоттор.

Филиппова Аннаҕа, Трофимова Наташаҕа, Гурьева Лияҕа, Яковлева Саскыланаҕа, Федотова Сашаҕа, Федорова Полинаҕа, Алексеев Костяҕа, Егоров Саянҕа, Егоров Стаска, Кузьмин Айнааҕа, Максимов Вадимҕа уонна Саввинова Надежда Семеновнаҕа хаһыат нөҕүө үөрүүбүн, мунгура суох махталбын биллэрэбин. Бука бары доруобай, этэнгэ сылдыан дьоллоох дьон буолун. Ситиһиллээхтик үөрэнэн, үлэлээн дьол-соргу аргыһынан.

Педагогическай үлэ бэтэрээнэ,
Ньурба куорат олохтооҕо
Николай Николаевич МАРТЫНОВ.

– Редакция почтата –

Ахтан-санаан аастыбыт

Биһиги аҕабыт Николай Афанасьевич Николаев, баара буоллар, быйыл 80 сааһын туолуох этэ.

Кини 1941 снллааха олунньу 21 күнүгэр Өнгөлдөбө холкуос-таах кэргэнигэр төрөөбүтэ. Кыра, ньулдабай 11 сааһыгар төгүрүк тулааһа хаалбыта. Интернетка сылдыан үөрэммитэ. "Советскай былаас көрөн-истэн, киһи-хара гыммыта", - диэн өрүү махтанара.

Өнгөлдө сэттэ кылаастаах оскуоланы туйгуннук, Ньурба I №-дээх оскуоланы эмиз ситиһиллээхтик бүтэрбитэ. Ордук суокка добурудаах этэ, ол иһин СГУ математическай факультетыгар туттарсан кирибитэ.

Университетка үөрэнэр сылларыгар спордунан утумнаахтык дьарыктаммыта. Остуол тенниһигэр I-кы, дуобакка 2-с, хайыһарга 3-с разряд нурмаларын толорбута, теннискэ СГУ хас да төгүллээх чемпиона, сборной хамаанда чилиэнэ этэ.

Николай Афанасьевич аармыйа кэнниттэн Өнгөлдөбө кэлэн, математика учууталынан, завууһунан 6 снл үлэһитэ.

1971 снллааха кэргэннэнэн, ийэтэ төрөөбүт дойдутугар, Малдыбарга, үлэһит, олоро барбыта. Дьонно эрдэ өлөн, урууну-аймагы билсиктээх киһи, хаан урууларын булаттаан, истинг, сылаас сыһанна, далбарга 35 снл устата дьоллоохтук, этэнгэ олохтута.

Николай Афанасьевич олохтоох оскуолаҕа математика учууталынан, 10 снл дириэктэринэн, 2 снл завууһунан үрдүк таһаарылаахтык үлэһитэ. Иллээх-эйэ-

лээх кэлэктипкэ түбэһэн, 35 снл ситиһиллээхтик үлэһиттэнтэн олус астынара, үөрэрэ.

Николай Афанасьевич биһикки ыччаты иитиигэ олохторун анаабыт үтүкөн дьоннору кытта биригэ алтыһан, үгүс сылларга өйбүтүн-санаабытын биригэ түмэн үлэлээн кэлбиһитин дьылдыбыт бэлэһинэн, дьолбутунан аабынарбыт. Киһи, личность быһытынан да орто кэмэйгэ батымат, баай дуһалаах, диринг билиилээх-көрүүлээх, олус интэриһинэй, туруу үлэһит дьоннор этэ, Малдыбар оскуоланын учууталлара: Иванова М.С., Петров Н.А., Николаева М.Д., Софронов Н.Ф., Данилов Н.Д., Николаев М.П., Егорова Е.С., Улинов Ф.Н., Улинова Е.П., Николаева М.Ф., Саввинов Н.К., Тимофеева Е.Н., Васильева Е.В., Самсонова П.Н.

Николай Афанасьевич Малдыбар сүүһүнэн ыччатыгар математика курдук уустук наукаҕа интэриһи көбүппүтэ, билиигэ-көрүүгэ угуйбута. Оройуон олимпиадаларыгар үөрэнээччилэрэ ситиһиллээхтик кытталлара, үгүс оҕо математиканы кытта сибээстээх үөрэхтэргэ кириэн үөрэммиттэрэ.

Үлэһитин устата үс кылааһыны ыспустаабыта. Бу оҕолорун барыларын олус чугастык, истинник саныра, үөрэнээччилэрэ да учууталларыгар убаастабылларын, тапталларын биллэрэн үгүстүк үөрдүбүттэрэ.

Кэнники сылларыгар Савви-

нова Алена, Степанова Сахая, Босиков Юра, Тимофеева Варя курдук олус дьобурдаах, үлэһит оҕолордоох кылааһы наһаа сөбүлээн үөрөппитэ. Киһи кыра оҕотугар ордук убанырын курдук, бу оҕолорун хайдах эрэ уратытык, уйанык таптыыра. Үөрэнээччилэрэ кэлин араас үөрэххэ кириэн, олох суолугар таба үктэнэн эрэллэриттэн үөрэрэ.

Малдыбар оскуоланыгар үөрэммит Николаев Тимур, Николаев Коля өрөспүүбүлүкэтэҕи математическай олимпиадалар кыайылаахтара буолбуттара, элбэх оҕо улууска, регионна миэстэлээр этэ.

Николай Афанасьевич бэйэтэ улууска, регионна ытыгылар математик учууталлар күрэхтэһиилэригэр ситиһиллээхтик кыттарга, улууска: 1998 снл - I миэстэ, 2003 снл - I миэстэ, 2006 снл - II миэстэ; регионна: 1996 снл - I миэстэ, 2003 снл - IV миэстэ, 2004 снл IV миэстэ буолбута.

Иитэр-үөрэтэр үлэтин таһынан, Николай Афанасьевич нэһилиэк уопастыбаннай олохтор аҕыһынайдык кыттарга. Олохтоох сөбүөт депутаты, партийнай тэрилтэ сэкиритээрэ, пропагандист, түөлбө үлэтин тэрийээччи.

43 снллаах педагогическай үлэтэ үрдүктүк сыаналаммыта. Арасыйыа үөрэбириитин туйгуна - 1988 снл, "Үлэ бэтэрээнэ" мэтээл - 1990 снл, "Саха-Азия оҕолоро" фонда стипендиата - 1995 снл, "Учитель ученических признаний" II өрөспүүбүлүкэтэҕи куонкурс лауреата - 2001 снл. Саха норуотун бастакы конгресин кыттылааҕа, 2000 снлга ытыгылыбыт математиктар өрөспүүбүлүкэтэҕи конференцияларын делегата.

Малдыбар нэһилиэгин боцоттаах гражданина буолбута. 65 сааһын туолуор диэри остуол тенниһин күрэхтэһиилэригэр миэстэлээх снлдыбыта.

Олохтут 39 снлын өрүү сэр-

гэстэспитинэн, бэйэ-бэйэбитигэр көмө-тирэх буолан олохторбут. Онтон 35 снлын - Малдыбар оскуоланын сырдык, сылаас кылаастарыгар оҕо-аймах ортоугар, истинг, эрэллээх доҕотторбутунуун.

Бизэс оҕобут Малдыбар дьоллоох дуолугар көчүөйөн улааппыттар. Аҕаларын утумнаан бары математикаҕа дьобурдаах этилэр. Оҕолор олоххо миэстэлэрин булан, айымньылаахтык үлэһит-хамныы снлдыбаллар. Сизэннэр улаатан, үөрэби баһылаан эрэллэр. Эһэлэрин утумнаан, математикаҕа, спортка ситиһиллэринэн үөрдүлэр.

Николай Афанасьевич ыарахан ыарыгытан 2010 снл атырдыаһын 10 күнүгэр олохтон туораабыта.

Аҕабыт суох буолбутун кэннэ, кини сырдык аатын кэриэстээн, оҕолорбунан, аймактарын, доҕотторун көмөлөрүнэн, үс төгүл остуол тенниһигэр оройуон күрэхтэһиилэрин тэрийэн ыппыппыт. Быйыл 80 сааһын бэлэһэтэн, 35 снл үлэһит оскуолатыгар, Малдыбарга өйдөбүннүк тэрэһин ыттыбыт.

Оскуола оҕолоругар уола, СӨ "Билим добуу академиятын" математикаҕа учуутала Николай Николаевич Николаев, олимпиада тэрийэн ыттыта. Үс бөлөбүнэн ытыгылыбыт, үрдүк таһымнаах, кэрэхсикиллээх күрэххэ 5-7 кылаастарга Петров Эльдар (6 кылаас), 8-9 кылаастарга Филиппов Сарыал (8 кылаас), 10-11 кылаастарга Непомнящий Андрей (11 кылаас) кыайылаабынан буолдулар. Элбэх оҕо призер үрдүк аатын сүктүлэр. Оскуола билигин үлэһит олохтор кэлэктибэ биһигини кытта өр сылларга биригэ үлэһит бэтэрээн учууталлары мунньан, Н.А. Николаев 80 сааһыгар аналаах төгүрүк остуолу тэрийдэ. Көрсүһүү олус истинг, сылаас быһыыга-майгыга ааста, үгүс үтө тыл этилиннэ, кырдыа-

ҕас көлүөнэ алгыһын, сүбэтин-аматын болдойон, сэргээн иһитилэр.

Малдыбар оскуолаҕа 2020 снлга 100 сааһын туолбута. Ол өрөгөйдөөх үбүлүү бу аан дойду үрдүнэн бүрүүкээбит хамсык ыарыһын сибээстээн, кыайан бэлэһэтэнэ илик. Ити үбүлүү күрөсө, миэхэ уонна үйэ анарыттан ордук кэмнэ Малдыбар ыччатын саха тылыгар үөрөппит бэтэрээн учууталга Данилов Николай Дмитриевичка "Учитель учителей" диэн үрдүк бэлэһе анаммыта. Бу наараадабытын оскуола дириэктэрэ Федотов В.Д. туттарда. Нэһилиэк баһылыга, үөрөппит оҕобут Степанов А.А. истинг эбэр-дэ тылын эттэ. Аныгы сайдыылаах үйэҕэ Николай Афанасьевич уонна мин үөрөппит оҕолорбут араас сирдэртэн эбэрдэ, махтал тылларын куйаар ситиминэн тиздэн үөрүүбүн өссө үрдэттилэр.

Онон Николай Афанасьевич биһикки иккис дойду онгостон, олус сөбүлээн, дьоллоон олохтот Малдыбарыт сирэ барансан, эмиз көрсүһүү үөрүүтүн бэлэхтээтэ, 35 снллаах дьуккүөрдээх үлэбит таах хаалбатабын туоһулаата.

Олохун 43 снлын оҕо иитиитигэр анаабыт үтүкөн учууталы, сэмэй, кэрэ киһини, Николаев Николай Афанасьевичи, үөрөппит сүүһүнэн оҕолоро, биригэ үлэһит, алтыспыт доҕотторо, бири дойдулаахтара умнуохтара суоҕа диэн эрэнэбин. Сырдык аата Малдыбар оскуоланын историятыгар ааттана турдун.

Кэргэнэ,
"СӨ үөрэбириитин
Боцоттаах бэтэрээнэ",
"Учууталлар учууталлара",
"Учуутал албан аата"
бэлэһэлэринэн наҕараадаламмыт,
Малдыбар нэһилиэгин
Боцоттаах олохтооҕо
Евдокия Григорьевна
НИКОЛАЕВА.

Якутия прокладывает дороги, возводит мосты и развивает аэропорты

Прошлый год стал для нашей республики рекордным по количеству построенных и отремонтированных дорог. Количество легковых автомобилей в Якутии за 20 лет выросло вдвое, а воздушным транспортом мы пользуемся в три раза чаще, чем среднестатистический россиянин. Давайте разберемся, как развивалась транспортная сфера в Якутии в 21 веке и какие изменения ждут нас в ближайшие годы.

Дороги для развития

За минувшие 20 лет в Якутии построили и отремонтировали более 5600 км дорог - это вдвое превышает путь от Москвы до Лондона. При этом более 1500 км дорог построили с нуля. "Наше первое путешествие в Якутию было в 2015 году, - вспоминает известный российский видеоблогер и путешественник Богдан Бульчев. - Помню, что, свернув с федеральной трассы "Амур" на трассу "Лена", мы уткнулись в болото, все было размыто. Сегодня "Лена" совсем другая: это асфальтированная дорога, которая надежно соединяет республику с материком. Дороги стали очень хорошие. В Якутске построили и отремонтировали много улиц".

Преобразились также крупные магистрали "Колыма" и "Вилуй", они стали комфортнее и безопаснее. "Мы теперь можем круглый год беспрепятственно ездить в Магадан, - говорит Алексей Колодезников. - Пять лет он работал первым заместителем председателя Правительства Якутии, отвечал за развитие транспортной сферы, а недавно, в марте, стал генеральным директором АО "Сахатранснефтегаз". - Режим работы, который установил нам Глава Республики Айсен Сергеевич Николаев, поз-

- Якутия. 20 лет в 21 веке -

Строим, чтобы стать ближе

волил ускоренными темпами ввести в эксплуатацию дороги, которые строились десятилетиями. В прошлом году ввели дорогу "Кобай", а строили ее 30 лет. То же самое с дорогой "Амга" на участке Амга - Усть-Мая. Его строили более 20 лет".

Только в прошлом году в нашей республике построили и реконструировали 535 км дорог и улиц - это рекордный результат за всю историю Якутии. Отдельная важная задача - строительство мостов, благодаря которым зимники превращаются в полноценные круглогодичные дороги. За два десятка лет в Якутии возвели и реконструировали 66 мостов. В их числе новый мост через реку Марха, самый большой в нашем регионе.

Хорошие дороги повышают спрос на автомобили. С 2000 года количество легковых машин в Якутии выросло более чем в два раза. Сейчас якутянам принадлежат 247 тысяч легковых автомобилей.

И еще немного цифр. На одного якутянина сегодня приходится 40 метров дороги. Много это или мало? На москвича - 40 сантиметров, в 100 раз меньше. В Петербурге - 72 сантиметра дороги на одного жителя: в 55 раз меньше, чем в Якутии. Во Владимирской области - 10,5 метров, вчетверо меньше, чем у нас.

До 2024 года в нашей республике планируют построить и отремонтировать 1063 км дорог, в том числе 154 км в Якутске. "Это небывалые в истории республики темпы строительства. Они должны навсегда изменить ситуацию с качеством и безопасностью автодорог, - заявляет Глава Республики Саха (Якутия) Айсен Николаев. - Каждый рубль должен быть потрачен с пользой, каждый день короткого строительного сезона нужно использовать по максимуму", - требует Ил Дархан.

Вековая мечта якутян

До конца 2024 года на региональных трассах Якутии построят четыре крупных моста. Но главной стройкой станет Ленский мост - он свяжет дорогу "Вилуй" с федеральными трассами "Лена" и "Колыма",

обеспечит круглогодичное автомобильное сообщение между Якутском и другими регионами России. Сейчас дважды в год - во время ледохода и ледостава на Лене - Якутск и многие улусы нашей республики оказываются отрезанными от общероссийской дорожной сети. Ленский мост решит эту проблему и, кроме того, сократит путь Якутска до Красноярска, Новосибирска и европейской части России на тысячу километров. "Такой мост - вековая мечта якутян", - уверен Глава Республики.

Возводить транспортный переход через Лену начнут уже в этом году. Длина моста - более 3 км, пропускная способность - 6 тысяч автомобилей в сутки. Вес огромной конструкции будут держать ванты - толстые стальные канаты с защитой от обледенения. Ленский мост станет первым в России вантовым мостом, построенным на Крайнем Севере, в условиях вечной мерзлоты.

На строительстве моста будут работать более 1200 человек. Завершить строительство планируют через пять лет, то есть первые машины пройдут по мосту в 2025 году. По подсчетам экономистов, транспортный переход через Лену позволит каждый год экономить 4 млрд рублей на доставке жизненно важных товаров в регионы Крайнего Севера. "Снизится стоимость продуктов и топлива, - предполагает Алексей Колодезников. - Сейчас в Якутске цены ощутимо выше, чем в Нижнем Бестяхе. Расстояние небольшое, а такое ощущение, что совершенно разные регионы. Это связано с паромной переправой, которая требует дополнительных финансовых затрат. И они перекладываются на плечи покупателей".

Кроме того, ожидается, что мост ускорит экономическое развитие Якутии. Проектировщики рассчитывают, что улучшение транспортной доступности позволит привлечь в Якутию 200 млрд рублей инвестиций. Для реализации инвестпроектов будут созданы не менее 4,5 тыс. рабочих мест.

Небесные ворота Якутии

Самолет в Якутии - самый популярный

вид транспорта. Воздушные суда обеспечивают более 80% пассажирских перевозок. Сеть аэропортов нашей республики - самая большая в России: 32 аэропорта на всей территории, от Нерюнгри до Чокурдаха. Якутяне пользуются авиатранспортом в три раза чаще, чем среднестатистический житель России. "На одного жителя Якутии в среднем приходится 0,9 авиапоездки в год, в среднем по России - 0,3", - рассказывает Вадим Волков, генеральный директор ФКП "Аэропорты Севера". За 20 лет авиатранспорт в Якутии перевез более 24 млн пассажиров.

От надежной работы воздушного транспорта нередко зависят благополучие и даже жизнь людей. "В Якутии аэропорт - это гораздо больше, чем просто транспортный объект. Это связь с большой землей", - заявляет Айсен Николаев. С 2019 года в Якутии реализуются мероприятия Комплексного плана модернизации и расширения магистральной инфраструктуры на период до 2024 года. В течение трех лет в нашей республике модернизируют 16 аэропортов - ровно половину от общего количества. В аэропортах построят 5 аэровокзалов и 5 новых взлетно-посадочных полос (ВПП), еще 5 ВПП расширят и отремонтируют. Первый аэропорт - в Верхневилуйске - уже прошел реконструкцию и принимает пассажиров.

Модернизация аэропортов особенно важна для отдаленных арктических регионов. После реконструкции взлетно-посадочных полос воздушные гавани смогут принимать новые модели самолетов. "Воздушные суда типа Ан-24 выводятся из эксплуатации. На замену им придут иностранные самолеты. Однако такая замена возможна только при обеспечении технического состояния взлетно-посадочных полос, отвечающего современным требованиям", - поясняет Вадим Волков.

Развитие авиационной инфраструктуры - это новое качество жизни людей в арктических улусах, убежден Алексей Колодезников: "Арктика для нас - это люди, которые там живут, это наше богатство, это наша природа. И мы делаем все, чтобы Арктика не оставалась в стороне и развивалась".

Пресс-служба спецпроекта "Якутия. 20 лет в 21 веке".

- Редакция почтатата -

Иван Жараев аатын үйэтитэн

мэтириэтин уонна элбэх үлэни толорор улахан принтери бэлэх ыыпыттарын олохтоохтор үөрэ көрдүлэр-иһитилэр. И.С. Жараев аатын үйэтитэн, библиотечка үлэһиттэригэр аймахтарын аатыттан Евдокия Максимовна Иванова, Изамира Ильинична Петрова, Евгений Егорович Федоров тыл этэн махтаннылар.

Бу күн иккис үөрүүлэх тэрээһинин аһылыгытыгар оскуола дириэктэрэ, СӨ үөрэҕиритин туйгуна, урдук категориялаах учуутал Павел Николаевич Васильев Хорула орто оскуолатын 90 сылыгар анаан тахсыбыт "Чугдаарар чоорааннаах төрөөбүт оскуолам" (ааптар Чочанов Н.Т.) кинигэ сүрэхтэниитин туһунан: "2020 сылга биһиги оскуолабыт 90 сааһын үөрүүлэх бэлэтээһинэ былааннамыта, ону хамсык ыарыы мэхэйдээн, былааннамыт үлэлэр элбэхтэ уларыйдылар, кестүлэр. Ол да буоллар оскуолабыт историятын кэпсири, үйэтитэр бу дыһуннаах кинигэ күн сиригэр көрдө! 90 сыл устата биһиги оскуолабытыгар төһөлөөх элбэх учуутал үлэлээн ааспыт буолуой?... Хас бириди учуутал оҕо иһитигэр ураты сулууһуу хаалларбыта. Олортон биһиги ахтан-саанаан ааһыахпыт баҕарабыт: Акулина Николаевна Ивановна, Николаев Николай Ивановичи-

ны, Чочанова Варвара Титовна, Чочанова Мария Титовна, Кирилина Мария Гаврильевна, Николаева Джемма Кирилловна, Николаева Надежда Петровна, Николай Титович Чочанов, Парфенова Полина Семеновна, Алексеев Николай Михайлович, Михайлова Екатерина Федоровна, Павлова Людмила Михайловна, Николаева Капиталина Степановна, Татьяна Семеновна Николаевна, Виктория Васильевна Хартасовна, Климентий Николаевич Хартасов, Федорова Елена Николаевна уонна да атыттары", - диэн бэлэтээн туран махтал суруктары, бу үөрүүлэх күнү кэрэһилиир бэлиэни уонна наҕараадалары педагогическай үлэ бэтэрээннэригэр, бастыг үлэлээх учууталларга үөрүүлэх быһыыга-майгыга туттартаа.

Өр сылларга Хорула оскуоланы, нэһилиэги салайбыт, учуутал, СӨ үөрэҕиритин туйгуна, Хорула нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, "Гражданский килбиз" бэлиэ хаһаайына Николай Титович Чочанов видеога устан ыыппыт тыл этиитигэр бу кинигэни оройуон уонна өрөспүүбүлүкэ национальнай архыыптарыгар харалла сытар документальнай матырыйаалларга олобуран суруйбутун, онон үксэ оскуолаба

үлэлээн ааспыт дириэктэрдэр, учууталлар тустарынан историческай чахчылары киллэрбитин туһунан иһитиннэриитэ улахан экрантан көрдөрүлүннэ. Онон ааптар кыайан кэлбэтэбин да иһин, тэрээһингэ баар курдук көһүннэ.

Кытаанах тастаах, 6 түһүмэхтэн турар "Чугдаарар чоорааннаах төрөөбүт оскуолам" кинигэ 200 экзemplарынан Новосибирскай куоракка "ДеалСиб" чааһынай типографияба бэчээттэммит. Нэһилиэк баһылыга Василий Семенов, дириэктэр Павел Васильев, педагогическай үлэ бэтэрээнэ Варвара Чочанова, РФ суруналыстарын сойууһун чилиэнэ, СӨ тыатын хаһаайыстыбатын туйгуна, Хорула нэһилиэгин Бочуоттаах олохтооҕо, үлэ-тыыл бэтэрээнэ Иван Николаев, РФ үтүөлээх учуутала, "Учууталлар учууталара" Евгений Алексеев уонна да атыттар Хорула оскуолатын 1930 сылтан билингни кэмгэ диэри үлэлээбит, үлэли сылдыар учууталлар, салайааччылар, тех. үлэһиттэр, мантан үүнэн-сайдан тахсыбыт өрөспүүбүлүкэ олоҕор биллэр суолу-иһи хаалларбыт үөрэнээччилэр тустарынан сөпкө сырдаттылыбытын, холкуһунай интернет, эбии үөрэхтээһин, сайынгы үлэ лаабырын уонна оскуола бүгүнгүтүн тустарынан кэпсири кинигэ үксэ архыып докумуоннарыгар тирэбирир буолан, нэһилиэк үөрэхтээһинин устуоруйатыгар улахан суолталааһын чорботон бэлиэтээти-

лэр. Бу күн нэһилиэк айар куттаах дыонуттан биридэстэрэ Илья Иванов-Хоһуун "Ис кутум илдьитэ - хоһоонум" диэн хоһоонорун бастакы хомурунньуга бэчээттэнэн тахсыбытын бар дыонун ортотугар туттарылына. Дьоро күнү оскуола учууталларын үөрэнээччилэрин нүөмэрдэрэ, "Ырыа куттаах оҕолор" ансамбыллара, "Уйулбан" бөлөх, "Чуораанчык" трио музыкальнай эбэр-дэлэрэ кизгэрттилэр. Билини, сырдыгы тарҕатар кыһа өссө да үтүмэн сылларга үүнэ-сайда, чэчири туруо, сайдыылаах, кэскиллээх үөрэнээччилэр, далааһыннаах олох хардытын кытта тэнгэ хаамсар учууталлар үксээн иһиктэрэ, оттон Хорула нэһилиэгэ эмиэ саҕаттан саҕа сонуннардаах, аһа-тута, үктэммэтэх үрдэллэрин да-байталы!

Елена ИВАНОВА,
РФ Суруналыстарын
сойууһун чилиэнэ,

СӨ култууратын үтүөлээх үлэһитэ.

Хорула нэһилиэгэр көхтөөх олох оргуйар, үлэ-хамнас, тутуу күөксэ барар сириг быһыытынан Ньурба улуугу эрэ буолбакка, өрөспүүбүлүкэ кытта иһиллэ-биллэ турар. Ааспыт ыйга нэһилиэккэ улахан суолталаах үс саҕа тутуу - элбэх өҥөнү өҥөрөр киин улахан таас тутуута, амбулатория дьыэтэ уонна эдэр исписэлиһтэр олороллуоругар икки квартиралаах дьыэ - үөрүүлэх быһыыга-майгыга аһылыгытыгар. Оттон бу ый саҕатыгар хорулалар бири дойдулаахтарын, Араһыыа кинематографиятын бочуоттаах үлэһитэ, РСФСР уонна Саха АССР кинематографиятын үтүөлээх үлэһитэ, туйгуна, тыыл-үлэ бэтэрээнэ, Бочуот знага уордьан кавалера Иван Спиридонович Жараев аатын олохтоох библиотечка үлэһитэ уонна Е.К. Федоров аатынан Хорула орто оскуолатын 90 сылыгар аналаах "Чугдаарар чоорааннаах төрөөбүт оскуолам" кинигэ сүрэхтэниитэ нэһилиэни кизгэ сэнээритин ылла.

Библиотечка үлэһиттэрин кизгэтиллибит киирэр аан ойбоос истиэнэтигэр манган таҕаһынан бүрүлэн турар ингэрлэр аат бэлиэтин нэһилиэк баһылыга Василий Семенов уонна библиотечка сэбиэдиссэйэ Лариса Андросова арыа тардааттарын кытта үөрүүлэх муусука доҕуһуолуна олохтоохтор уонна ыраактан-чугастан кэлбит ыңырыылаах ыалдьыттар ытыстарын тыаһынан доҕуһуолааһылар. "Биһиги нэһилиэкпит олохтоох модельнай библиотечка-күтүгү ытык киһибит, бири дойдулаахпыт И.С. Жараев аата бигэтик үйэлэргэ ингэрлээтэ - бу биһиги кыра нэһилиэкпиттэн үүнэн-сайдан, Сахабыт сириг кинематографиятын сайдытын түстээбит, өр сылларга ситиһиллээхтик салайбыт киһи-битигэр сүдү махталбыт, нэһилиэкпит кизэн туттар тумус киһитин үйэтити буолар", - диэн бэлиэтээтэ сэбиэдиссэй Лариса Андросова. Иван Спиридонович олоҕун кэрчэтирин оскуола оҕолорун "Уйулбан" бөлөбө бэрт истинник билиһиннэрдэ.

И.С. Жараев уола Валерий Жараев бэйэтэ үлэлиир "Алмаз Профи" эбии үөрэхтээһин тэрилтэтигэр 5 киһи бу нэһилиэктэн баран идэлэрин үрдэттэллэригэр эбэтэр иккис идэҕэ эбии үөрэниитэ И.С. Жараев дьыэ кэргэнин гранын суотугар сэртипкээттэри, аҕатын аатын библиотечка үлэһиттэригэр кэрэһилиир бэлиэни, оттон И.С. Жараев аатынан Саха Өрөспүүбүлүкэтин нуруоттарын аудиовизуальнай нэһилиэстибэтин национальнай киинин кэлэктиибэ И.С. Жараев туһунан диискэлэри, улахан

Приложения к распоряжению №378 от 15 марта 2021 года Приложение №1

Направление "Спорт"

1. Волейбол

Состав команды 14-16 человек: до 8 мужчин (2003 г.р. и старше), до 8 женщин (2003 г.р. и старше).

Продолжительность игры: 1-2 партии до 25 очков, 3 партия до 15 очков. Команды в начале, играют в своих группах, распределяют места между собой, затем по 2 команды из групп выходят в финал, где разыгрывают абсолютное первенство. Команда первой проигравшая две встречи занимает последнее место в группе и т.д. За победу присуждается 2 очка, поражение 1 очко, за неявку-0. При равенстве очков у двух и более команд победители определяются по встречам. При равенстве этого показателя, места определяются по наибольшему количеству набранных в играх очков и лучшему коэффициенту выигранных и проигранных игр всех встреч.

2. Мас-рестлинг

К турниру допускаются спортсмены: мужчины и женщины - 2003 г.р. и старше, ветераны 1981 г.р. и старше. Соревнования в начале проходят раз-

Дата	Вид	Всего	Мужчины	Женщины	Ветераны
ноябрь	Волейбол (мужчины, женщины раздельно)	14-16	до 8	До 8	-
27 марта	Мас-рестлинг	13 (8 зачетов по выбору)	5	4	4 (муж)
17 апреля	Борьба «Хапсагай»	10 (6 зачетов по выбору)	6	-	4 (муж)
10 апреля	Хабылык, хаамыска	6	2	2	2 (муж, жен)
Июнь (ысыах)	Национальное многоборье	1	1	-	-

дельно по группам, затем лучшие спортсмены, занявшие 1-3 места в своих весовых категориях, встречаются в абсолютном первенстве.

Весовые категории:
Мужчины: 60 кг, 70 кг, 80 кг, 90 кг, св.90 кг.

Ветераны - мужчины: 65 кг, 75 кг, 85 кг, св. 85 кг.

Женщины: 50 кг, 60 кг, 70 кг, св. 70 кг.

3. Борьба "Хапсагай"

К турниру допускаются спортсмены: мужчины - 2003 г.р. и старше, ветераны 1981 г.р. и старше.

Весовые категории:
мужчины: 57 кг, 62 кг, 70кг,80 кг, 90 кг, св. 90 кг.

ветераны мужчины: 60 кг, 70 кг, 80 кг, св. 80 кг.

Соревнование проводится по действующим правилам борьбы "хапсагай".

4. Хабылык, хаамыска

Состав команды: 2 женщины и 2 мужчины (2003 г.р. и старше), 1 ветеран женщина, 1 ветеран мужчина 1981 г.р. и старше. Соревнование командное. Хабылык, хаамыска (2 мин.) правила игры "Спорт Якутии" № 4 21.02.2008 г.

5. Национальное многоборье

В соревновании по национальному многоборью из муниципального образования участвует 1 спортсмен 2003 г.р. и старше.

Виды состязаний:

Мас-рестлинг - соревнования проводятся по существующим правилам Федерации мас - рестлинга РС (Я).

"Ус төгүл үс" - соревнования проводятся по действующим правилам якутских прыжков. По три прыжка "Кылы", "Ыстанга" и "Куобах". Каждому участнику дается 3 попытки. Зачитывается лучший результат.

"Туттум эргир" - соревнования проводятся по действующим правилам "Якутской вертушки". Участникам дается для выполнения упражнений 2 мин.

"Кулун тарды" - два участника принимают "упор лежа" друг против

друга на линии, по обе стороны от которой на расстоянии 1,5 м проведены 2 контрольные линии. Надень на шею ремень (диаметр ремня 1,5 м.), который в начальном положении должен быть натянутым, по команде судьи участники плавно, без рывка начинают тянуть друг друга.

Побеждает участник, перетянувший соперника за свою контрольную линию. Состязания проводятся по круговой системе с выбыванием после 2-х поражений. Участник, выбывший первым после 2-х поражений, занимает последнее место и т.д. согласно жеребьевке

Борьба хапсагай - соревнования проводятся по существующим правилам Федерации борьбы "хапсагай" РС (Я).

"Таас көтөбүү" - каждому участнику дается одна попытка для поднятия и переноса камня на расстояние. Учитывается наибольшее расстояние перенесенного камня (захват и подъем камня произвольный). Вес камня среди мужчин примерно 110 +/- 5 кг.

На выполнение захвата дается 1 минута.

Бег на 400 метров.

Приложение № 2

Направление "Культура"

Конкурс проводится по следующим видам:

- Художественная самодеятельность - концертная программа (октябрь-ноябрь)

- Фольклор - смотр запевал осуохай "Кизн Ньурба оһуордаах оһуоһайа" (ысыах)

- Декоративно-прикладное искусство - выставка "Дьөһөгөй оһотун маанылаах симэһэ" (1 этап - ысыах, 2 этап - в День Республики Саха (Яку-

тия) 27 сентября)
- Театральное искусство - свободная постановка (смотр заочный, в течение года)

1. Концерт художественной самодеятельности

Обязательные номера:

1. Хор - 1 обязательная тема (1-ая песня первого профессионального музыканта, самодеятельного композитора Ф.Г.Корнилова, 2-ая песня на свободную патриотическую тему);

2. Литературный монтаж, посвященный юбилейным датам государственных, общественно-политичес-

ких деятелей С.В. Васильева, А.П. Даниловой, В.А. Петровой;

3. Мужской ансамбль;

4. Женский ансамбль;

5. Фольклорная композиция (то-йук, чабырбах, хомус, народные песни);

6. Танцевальный номер;

Концерт длится не менее 1 часа 10 минут, помимо обязательных номеров участники могут добавить любые концертные номера по своему усмотрению.

2. Смотр запевал осуохай "Кизн Ньурба оһуордаах оһуоһайа"

4. Образование

МКУ "Управление образования Нюрбинского района" предоставляет в районную комиссию информацию по представленной таблице:

5. Предпринимательство и создание новых рабочих мест

МБУ "Центр поддержки предпринимательства" в районную комиссию предоставляет официальную информацию по каждому муниципальному образованию согласно таблицы:

1. 01 апреля 2021 года информацию по состоянию на 01 января 2021 года;

2. 20 декабря 2021 года информацию по состоянию на 01 декабря 2021 года.

Показатель 1:

Количество СМП - общее число всех субъектов малого предпринимательства, зарегистрированных на территории муниципального образования и самозанятых граждан.

Показатель 2:

Количество созданных рабочих мест - число лиц, принятых на работу субъектами малого предпринимательства по трудовому и/или гражданско-правовому договорам в текущем году.

Примечание: При выведении баллов по оцениванию данного критерия процентные показатели в конечном итоге определяются как баллы (например, 1,8% - 18 баллов (при определении балла - процент увеличиваем на 10)).

Распределение мест определяется в сторону убывания, начиная от набранного самого наибольшего количества баллов до наименьшего.

6. Занятость населения

Показатели критериев в сфере занятости населения по итогам 2021 года. Предоставляется филиал Центр занятости населения Нюрбинского района согласно таблице:

Примечание: При выведении баллов по оцениванию данного критерия процентные показатели, в конечном итоге, определяются, как баллы (например, 78% - 78 баллов)

7. Сельское хозяйство

Показатели критериев муниципальных образований в сфере сельского хозяйства предоставляется МКУ "Департамент сельского хозяйства" по состоянию на 01 декабря 2021 года в районную комиссию, согласно представленной таблице по следующему

- Участие новых запевал;
- Массовая поддержка запевалы со стороны населения.

3. Выставка декоративно-прикладного искусства:

- На выставке предлагаются 2 (две) темы:

1. Дьөһөгөй оһотун маанылаах симэһэ

2. Саха нуорутун төрүт таһаһа

Смотр выставки проводится в 2 (два) этапа: 1 смотр - ысыах, 2 смотр - в День Республики Саха (Якутия) 27 сентября).

Требования:

- полнота комплекта;
- соответствие канонам традиционного шитья;
- привлечение массовости населения в одно общее дело;
- качество мастерства.

4. Театральное искусство

Наслед по своему выбору в течение года ставит театрализованную постановку на свободную тему. Смотр заочный, видеозапись постановки предоставляется районной комиссии по направлению "Культура" на оценивание.

Приложение 3

Направление "Показатели СЭР"

1. Экономические показатели

1. Для первой группы наследов:

Привлечение финансовых средств путем участия в конкурсных отборах (субсидии, гранты) из бюджетов и источников всех уровней, кроме местного бюджета МР "Нюрбинский район" РС(Я), ранжирование по сумме, входящей на 1 жителя МО.

Для второй группы наследов:

Привлечение финансовых средств путем участия в конкурсных отборах (субсидии, гранты) из бюджетов и источников всех уровней, кроме местного бюджета МР "Нюрбинский район" РС(Я), ранжирование по общей сумме привлеченного финансирования.

2. Результат мониторинга размещения информации в Едином портале бюджетной системы РФ (электронный бюджет).

2. Демографическая политика

Критерий 1 - рождаемость. Рост показателей по рождаемости от показателей предыдущего года в процентном соотношении от общего количества женщин репродуктивного возраста.

Критерий 2 - смертность. Снижение показателей смертности от показателей предыдущего года в процентном соотношении.

Критерий 3 - прибытие. Рост показателей прибывших от показателей предыдущего года в процентном соотношении от общего количества прибывших.

Критерий 4 - убытие. Снижение показателей выбывших от показателей предыдущего года в процентном соотношении от общего количества выбывших.

Нормативная шкала:

При естественном приросте
- от 1 до 3 - 1 балл;
- от 4 до 6 - 2 балла;
- от 7 и выше - 3 балла
При отрицательном приросте балл не засчитывается и не вычитывается.

3. Семейная политика

Критерий 1 - количество мероприятий, направленных на поддержку семейной политики, пропаганду семейных ценностей согласно таблице 1.

Критерий 2 - количество участия в семейных конкурсах районного, республиканского, международного уровня согласно таблице 2.

Критерий 3 - получение социально-ориентированными некоммерческими организациями грантов и субсидий в конкурсах, грантах и др.

Критерий 4 - охват населения флюорографической диагностикой от плана.

Таблица 1

№	Мероприятия	Примечание
1	Организация в МО юбилейных дат бракосочетания, вручение знака "Семейная доблесть"	При предоставлении отчета МО - 1 балл
2	Наследные семейные мероприятия	При предоставлении отчета МО - 1 балл

Таблица 2

№	Мероприятия	Примечание
1	Республиканский фестиваль «Семья года»	муниципальный этап - 1 балл
2	Иные всероссийские, республиканские семейные конкурсы	республиканский уровень - 1 балла всероссийский уровень - 2 балла

Таблица 3

№	Мероприятия	Примечание
1	За участие в грантовых конкурсах	0,5 баллов
2	За получение грантов и субсидий:	
	- районный уровень	1 балл
	- республиканский уровень	2 балла
	- федеральный уровень	3 балла

Таблица 4

№	Мероприятия	Примечание
1	От плана ФЛП обследования:	
	- 80% - 85%	0,5 баллов
	- 86% - 90%	1 балл
	- 91% - 95%	1,5 балла
	- 96% - 100%	2 балла

направлению деятельности:
8. Безопасность и профилактика правонарушений

Оценка деятельности органов местного самоуправления складывается из:

1. Количества преступлений, совершенных гражданами муниципального образования.

2. Количества граждан, участвовавших на охране общественного порядка.

3. Количества проведенных мероприятий по профилактике правонарушений и охране общественного порядка.

Сведения, необходимые для расчета показателей муниципального образования, передаются Администрациями МО в ОМВД России по Нюрбинскому району до 10 числа месяца,

следующего за отчетным кварталом (до 10 апреля, 10 июля, 10 октября и 10 декабря) для проведения сверки и согласования.

ОМВД России по Нюрбинскому району осуществляет сбор сведений и расчет показателей оценки деятельности муниципального образования.

9. Общественная активность

1. Доля граждан, сдавших нормы ВСК ГТО.

2. Доля участия граждан в выборах, референдумах.

3. Доля участия населения во Всероссийских, республиканских акциях, движениях.

Примечание: по каждому виду утверждается отдельное положение, в котором могут внесены изменения.

№	Критерии	Периодичность	Баллы (0-56)
1	Содействие в укреплении МТБ ДОУ, ОУ (ремонт, приемка к новому учебному году, санитарное состояние здания), благоустройство прилегающей территории	1 раз в год	
2	Удовлетворенность родителей предоставляемыми услугами ДОУ, ОУ	1 раз в год	
3	Сокращение динамики роста детской безнадзорности и снижение количества правонарушений среди несовершеннолетних (%)	Ежеквартально	
4	Внедрение и использование новых технологий в ДОУ, ОУ (повышение мотивации обучающихся при использовании информационных технологий)	1 раз в год	
5	Участие обучающихся в международных, всероссийских, региональных, районных олимпиадах, научно-практических конференциях.	Ежеквартально	
6	Качество образования за текущий год: ВПР - итоги результатов; ОГЭ - % получение аттестатов; ЕГЭ - выбор предметов, % получения аттестатов	1 раз в год	

№	Наименование показателей	Параметры оценки баллов	Баллы
1	Численность поголовья КРС	Кол. голов на душу населения	
2	Численность поголовья коров	Кол. голов на душу населения	
3	Численность поголовья лошадей	Кол. голов на душу населения	
4	Численность поголовья кобыл	Кол. голов на душу населения	
5	Заготовка сырого молока	кг молока на 1 чел	
6	Заготовка кормов	По выполнению планов	

Общее количество населения	Показатель 1: количество СМП	Количество СМП от общего количества населения (%)	Балл по показателю 1	Показатель 2: количество рабочих мест, созданных СМП	Количество созданных рабочих мест от общего количества населения (%)	Балл по показателю 2	Всего баллов	Место

№	Наименование МО	Общее количество неработающего трудоспособного населения и состоящих на учете в филиале ЦЗН	Трудоустройство граждан на постоянное рабочее место	Участие в республиканской программе «Содействия занятости населения РС(Я) на 2017-2022 гг.» и участие МП «Содействие занятости населения на 2021 г.»	Количество принявших участие по программе общего количества неработающего населения (в %)	Всего баллов	Места

